

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Frida Molander

Miljöbrott genom utsläpp

En studie av det förändrade sanktionssystemets konsekvenser i
bevis- och påföljdshänseende

Examensarbete
20 poäng

Annika Nilsson

Miljö rätt

HT 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och problemformulering	5
1.3 Material och metod	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Disposition	6
2 MILJÖBROTT – REGLER OCH SANKTIONER	7
2.1 Miljöbrottets konstruktion	7
2.1.1 Bakgrund	7
2.1.2 Miljöbrott – ett farebrott	8
2.1.3 Ringarekvisitet	9
2.1.4 Miljöbrottets straffvärde	10
2.2 Problem i miljöbrottsbekämpningen	11
2.2.1 ”Miljöbalkskedjan”: från upptäckt till fällande dom	11
2.2.2 Straffrättsligt riskbegrepp	11
2.2.3 Vad är ringa risk?	12
2.2.4 Straffvärde och brottsrubricering	12
2.3 Miljöbrottsparagrafen i ny lydelse	13
2.3.1 Inledning	13
2.3.2 Utsläpp av ämne	15
2.3.3 Riskbegreppet	15
2.3.4 Ringarekvisitet	16
2.3.5 Subjektiva rekvisitet	16
2.3.6 Straffvärde och brottsrubricering	17
2.4 Miljöbrott i näringsverksamhet	17
2.4.1 Bakgrund	17
2.4.2 Miljösanktionsavgift	18
2.4.3 Företagsbot	19
3 BEVISNING	23
3.1 Bevisning i straffprocess	23

3.1.1	Grundläggande begrepp	23
3.1.2	Beviskrav	23
3.1.3	Bevisvärdering	24
3.2	Bevisning i miljöbrottmål	24
3.2.1	Bakgrund	24
3.2.2	Nyheter i bevishänseende	26
4	RÄTTSFALLSSTUDIER	28
4.1	Avgränsning och disposition	28
4.2	Från förorening till utsläpp av ämne	28
4.3	Från konkret till presumerad fara	30
4.4	Mindre utrymme för ringabedömning	33
4.5	Brottsrubricering	40
4.6	Straffvärde	43
4.7	Företagsbot	45
5	SLUTSATS	47
5.1	Bevisning	47
5.1.1	Allmänna slutsatser om lagändringen	47
5.1.2	Farepresumtionen	47
5.2	Sanktioner	48
5.2.1	Straffvärde	48
5.2.2	Företagsbot	49
5.2.3	Miljösanktionsavgift	49
5.3	Avslutande ord	49
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	51
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	54

Sammanfattning

Miljöbrottet i miljöbalkens 29 kapitel 1 § är konstruerad som ett farebrott. Ändå har det i praktiken varit mycket svårt att fälla till ansvar för miljöbrott om det inte kunnat visas någon skada kopplad till gärningen. En stor andel av miljöbrottsåtalet ogillas och straffen för miljöbrott är generellt sett låga. Genom en ändring i miljöbalken som träder ikraft den 1 januari 2007, ändras förutsättningarna för ansvar för miljöbrott. Det har tidigare funnits tre objektiva rekvisit för miljöbrott genom utsläpp: föroreningsrekvisitet, farerekvisitet, och vad jag kallar "icke ringarekvisitet". Lagändringen innebär för det första att det inte längre krävs att en förorening skett, det räcker att ett utsläpp av ett ämne skett. För det andra krävs inte längre, som tidigare, att det förelegat en praktiskt beaktansvärd risk för miljö- eller hälsoskada. I fortsättningen räcker att det förelegat abstrakt fara och sådan ska presumeras om utsläpp skett av ett ämne som typiskt sett anses farligt, eller om utsläpp skett av ett ämne som i en viss miljö ska anses farligt. Farerekvisitet kan också uppfyllas genom utsläpp av ett ämne som inte typiskt sett anses farligt men som i det enskilda fallet inneburit fara. För det tredje har utrymmet att bedöma en risk som ringa begränsats.

Det har också skett ändringar i reglerna om företagsbot. Dessa ändringar syftar till att göra företagsbot tillämpligt i större utsträckning, genom att kraven lättas. Samtidigt införs en åtalsprövningsregel: om ett brott begåtts av oaktsamhet i näringsverksamhet, som kan föranleda talan om företagsbot och där inte strängare straff än böter förväntas utgå, får inget åtal mot enskild person ske.

Genom rättsfallsstudier av mål som tidigare ogillats på grund av brister i förorenings-, fare-, eller icke ringarekvisiten, har jag kommit fram till att framförallt det förändrade farerekvisitet kommer att leda till att en större andel av miljöbrottsåtalet kommer att leda till fällande domar, genom att presumtion för fara införs i flera fall. Ändringen i föroreningsrekvisitet kommer att förenkla tillämpningen av bestämmelsen och ändringen i icke ringarekvisitet kommer att leda till att färre gärningar faller utanför det straffbara området.

Genom en översiktlig analys av rättsfall under miljöbalkens 29 kapitel 3-4 §§ har jag också kommit fram till att fler gärningar kommer att kunna åtalas som miljöbrott, gärningar som tidigare lagförts under andra paragrafer.

En studie av HD:s praxis vad gäller straffvärdet för miljöbrott ger vid handen att inga dramatiska förändringar är att vänta på det området, genom den aktuella lagändringen.

En studie av HD:s praxis vad gäller utdömandet av företagsbot för miljöbrottslighet har givit mig uppfattningen att näringsidkare i större utsträckning än tidigare kommer att åläggas företagsbot. Företagsbotens storlek kommer att bestämmas med hänsyn till straffvärdet, och straffvärdet för miljöbrott kommer sannolikt att vara fortsatt lågt. Företagsbot för miljöbrottslighet kommer därför att sättas lågt. Dessutom kommer det att finnas stora möjligheter att jämka eller efterge företagsboten, vilket kan leda

till att sanktioneringen blir liten eller uteblir. Miljöbrottsbekämpningen i näringsverksamhet kommer kanske därför inte att bli särskilt mycket vassare genom lagändringarna.

Förord

Ett stort tack riktas till Stefan Karlmark för hans hjälp och stöd och engagemang i mitt uppsatsskrivande.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta Domstolen
KIFS	Kemikalieinspektionens föreskrifter
MB	Miljöbalken
RÅ	Riksåklagaren

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 1 juli 2006 trädde nya bestämmelser om företagsbot ikraft¹ och den 1 januari 2007 träder en lag om ändring i miljöbalken ikraft². Genom dessa lagändringar förändras hela sanktionssystemet i miljöbrottmål. Förhoppningen med dessa ändrade regler är att det ska bli lättare att komma åt miljöbrottsligheten. Detta dels genom att de straffrättsliga reglerna i miljöbalken skärps och sanktionsavgiftssystemet utvidgas, dels genom att möjligheten att ålägga företagsbot ökar, vilket får betydelse i de fall miljöbrott sker i näringsverksamhet.

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att analysera den nya lydelsen av miljöbrottsparagrafen och mot ljuset av tidigare rättsfall se vilka konsekvenser ändringen kan tänkas få med avseende på bevisning och påföljd:

- vad ska bevisas i miljöbrottmål i fortsättningen och kommer de nya reglerna leda till att beviskraven blir lättare att nå än de varit tidigare?
- Kommer en större del av miljöbrottsåtalerna att leda till fällande domar och kommer hårdare straff att dömas ut?
- Kommer fler eller färre överträdelse av regler på miljöområdet åtalas som miljöbrott?
- Kommer de nya reglerna kring företagsbot och miljöstraffavgift att leda till en effektivisering av miljöstraffrätten och på vilket sätt?

Fokus ligger alltså på den *praktiska tillämpningen* av den miljöstraffrättsliga lagstiftningen.

1.3 Material och metod

I syfte att så tydligt som möjligt klargöra lagstiftarens avsikt med miljöstraffrätten studeras i första hand förarbeten ingående. HD-praxis på området är begränsat, men tack vare Stefan Karlmark, biträdande chefsåklagare på åklagarkammaren i Västerås, har jag fått tillgång till ett så gott som fullständigt domsregister, med domar på miljöområdet från tings- och hovrätter, som jag använt mig av för att spåra upp rättsfall. Genom rättsfallen klarlägger jag hur miljöbrottsparagrafen hittills har tillämpats i

¹ SFS 2006:283.

² SFS 2006:1014.

praktiken och genom att titta närmare på domskälen i de friande domarna, och jämföra dem med både tidigare och nu aktuella förarbeten, analyserar jag vilken betydelse lagändringarna kan komma att få i praktiken. Jag har valt att titta närmare på just de friande domarna av det skälet att det grundläggande problemet med miljöbrottsbekämpningen hittills har varit att många åtal ogillas. Det är alltså genom att studera ogillade åtal som man kan urskilja om lagändringen kommer att leda till någon betydande skillnad. Det statistiska underlag jag utgår ifrån kommer även det från Stefan Karlmark och Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum.

Ett visst naturvetenskapligt perspektiv har krävts i studierna av rättsfallen, då jag har granskat utsläppta ämnens egenskaper.

1.4 Avgränsningar

Termen miljöbrott används ibland för alla brott mot miljöbalkens 29 kapitel. Jag har dock valt att fokusera min framställning på miljöbalkens huvudbrott miljöbrott, alltså brott mot miljöbalken 29 kapitlet 1 § och särskilt dess punkt 1. Även brottet vållande till miljöstörning i miljöbalken 29 kapitlet 2 § behandlas i framställningen eftersom rekvisiten i dessa båda paragrafer är desamma så när som på det subjektiva rekvisitet. Hur bevisfrågor kring övriga brott mot miljöbalken påverkas av aktuella lagändringar är alltså inte föremål för undersökning i detta arbete, men tas upp i viss mån i anslutning till diskussionen kring miljöbalken 29 kapitlet 1-2 §.

När det gäller rättsfallen har jag begränsat undersökningen i kapitel fyra till mål som avgjorts efter miljöbalkens ikraftträdande och i enlighet med balkens straffbestämmelser.

Jag har inte tagit upp någon diskussion kring strafförelägganden, vilket förvisso hade varit intressant i sammanhanget men som utelämnats av utrymmeskäl.

1.5 Disposition

Kapitel två och tre utgör detta arbetes deskriptiva del. Analysen koncentreras till kapitel fyra och fem.

I kapitel två presenterar jag miljöbrottsparagrafen och paragrafen om vållande till miljöstörning. Jag redogör för dess bakgrund och nuvarande lydelse och tar upp de problem som har uppstått vid tillämpningen av dessa regler. Jag presenterar också de ändringar av straffbestämmelsen som träder ikraft i januari 2007. I kapitel två tar jag också upp företagsrelaterad miljöbrottslighet, miljöstraffavgift och företagsbot. Kapitel tre ägnas åt bevis teori. I det fjärde kapitlet analyserar jag hur de ändringar i lagstiftningen som jag studerat kan komma att påverka bevisföringen och utgången i miljöbrottmål i praktiken genom en omfattande rättsfallsstudie. En slutdiskussion kring vad rättsfallen visat förs i kapitel fem.

2 Miljöbrott – regler och sanktioner

2.1 Miljöbrottets konstruktion

2.1.1 Bakgrund

Miljöbrott och oaktsamhetsbrottet *vållande till miljöstörning* infördes i brottsbalken 1981. Bestämmelser om dessa brott infördes som ett komplement till de bestämmelser på miljöområdet som redan fanns i brottsbalkens 13 kapitel 7–9 §§: *spridande av gift eller smitta* och *förgöring*. (Dessa brott finns kvar oförändrade i brottsbalken även sedan miljöbrottet flyttats från brottsbalken och förts in i miljöbalken.) Anledningen till att ett komplement till de redan existerande bestämmelserna ansågs nödvändigt var att rekvisiten i de existerande bestämmelserna innehöll mycket höga krav som sällan ansågs uppfyllda. För att 13 kapitlet 7 § om *spridande av gift eller smitta* ska vara tillämplig krävs dels att en primäreffekt faktiskt uppkommit, exempelvis att vattnet i en brunn blivit förgiftat, dels att handlingen verkligen framkallat omedelbar allmän fara för människors liv eller hälsa, det måste alltså ha uppstått en konkret fara. Uppsåt måste dessutom täcka alla objektiva förutsättningar.³ Bestämmelsen i 13 kapitlet 8 § om *förgöring* motsvarar bestämmelsen om spridande av gift eller smitta, men är tillämplig på gärningar som åstadkommit allmän fara för djur eller växter. Om brott enligt 13 kapitlet 7–8 §§ skett av vårdslöshet är 9 § tillämplig.⁴ Miljörelaterad brottslighet har endast i ett begränsat antal fall lagförts under dessa bestämmelser. Man får gå tillbaka till 50-talet för att hitta ett rättsfall då ansvar enligt 13 kapitlet 7 § utdömts för miljörelaterad brottslighet.⁵ Det finns inga kända rättsfall då ansvar enligt 13 kapitlet 8 § utdömts för brott på miljöområdet.⁶ Brottsförebyggande rådet ansåg således i slutet av 70-talet att lagstiftningen var otillfredsställande, många gärningar som ledde till föroreningar kunde inte lagföras, varken under brottsbalkens bestämmelser eller under miljöskyddslagens eller under någon annan av de speciallagar som fanns på miljöområdet. BRÅ publicerade därför 1979 en promemoria med förslag rörande kriminalisering av föroreningar av miljön m.m.⁷ En utgångspunkt i förslaget var att straffbarhet borde inträda när en

³ Prop. 1980/81:108, Bilaga 1: BRÅ PM 1979:6 s.36.

⁴ Brottsbalken II 1965 s.35f.

⁵ NJA 1959:254 En radioaktiv iridiumisotop hade glömts kvar på en arbetsplats och därefter förts runt i en öppen träback i en bil. Flera personer hade därmed utsatts för att skadas av strålning. Strålningen bedömdes vara att jämställa med gift, och då isotopen färdats omkring i bil ansågs faran vara allmän.

⁶ Frågan restes av åklagaren i ett rättsfall från Svea hovrätt, RH 1999:85, om inte 13 kapitlet 8 § var tillämplig då hästar på ett ridcenter blivit utfodrade med hö som blandats med stålborst. Både tings- och hovrätt ansåg dock att den fara som uppstått inte varit allmän, endast ett bestämt antal hästar (ca 75 stycken) hade utsatts för det skadliga fodret. Den åtalade dömdes dock för djurplågeri.

⁷ Prop. 1980/81:108, Bilaga 1: BRÅ PM 1979:6, s.24.

förorening kan antas få betydande konsekvenser för miljön, även om inte fullständig teknisk bevisning angående föroreningens skadlighet kunnat framställas.⁸ Denna BRÅ-promemoria låg sedan till grund för de förarbeten som sedermera ledde fram till att *miljöbrott* och *vållande till miljöstörning* infördes i brottsbalkens 13 kapitel 8a § och 9 § 2 st. Anledningen till att miljöbrottsparagrafen infördes i brottsbalken och inte i speciallagstiftningen var bland annat att den där fick en mer allmän utformning än som var möjligt att infoga i någon specialförfattning.⁹ Dessutom var detta en markering som angav att miljöbrott hade ett högt straffvärde.¹⁰

Miljöbrottet utformades enligt följande:

8 a § Den som i annat fall än som har angetts förut i detta kapitel

1. förorenar mark, vatten eller luft på ett sätt som medför eller kan medföra sådana hälsorisker för människor eller sådana skador på djur eller växter som inte är av ringa betydelse eller annan betydande olägenhet i miljön,
2. förvarar avfall eller annat ämne på ett sätt som genom förorening kan medföra hälsorisker, skador eller annan olägenhet som anges under 1, eller
3. orsakar betydande olägenhet i miljön genom buller, skakning eller strålning

döms, om inte behörig myndighet har tillåtit förfarandet, eller detta är allmänt vedertaget, för miljöbrott till böter eller fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, skall gärningsmannen dömas till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det vållat eller kunnat vålla varaktiga skador av stor omfattning eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om gärningen med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarlig, döms inte till ansvar enligt denna paragraf.

Oaktsamhetsbrottet placerades i 9 §:

9 § 2 st. Den som av grov oaktsamhet begår en gärning som avses i 8a § döms för vållande till miljöstörning till straff som anges i första stycket.

Straffet för vållande till miljöstörning var böter eller fängelse i högst två år. 1989 ändrades 13 kapitlet 9 § 2 st så att kravet på oaktsamhet mildrades från grovt till enbart oaktsamhet.¹¹

När miljöbalken infördes 1999, flyttades bestämmelserna om miljöbrott och vållande till miljöstörning oförändrade till miljöbalkens 29 kapitel 1-2 §§.¹²

2.1.2 Miljöbrott – ett farebrott

Miljöbrottsparagrafen innehåller alltså tre olika fall: förorening (1 p), förvaring (2 p) och buller, skakning eller strålning (3 p). Jag koncentrerar mig på 1 p. För ansvar ska alltså en *förorening* ha skett. Föroreningen ska

⁸ Prop. 1980/81:108, Bilaga 1: BRÅ PM 1979:6, s.57f.

⁹ Prop. 1980/81:108, s.9.

¹⁰ Karlmark, 1996, s.44.

¹¹ SFS 1988:925.

¹² Prop. 1997/98:45 del II, s.303f.

också medföra eller kunna medföra en *hälsorisk för människor eller skada på djur eller växter*. Att förorena är, enligt propositionstexten, ”att tillföra en mottagare (recipient) ett eller flera ämnen som ändrar recipientens naturliga sammansättning”. Inte bara direkt skadliga föroreningar utan även föroreningar som först i kumulation med andra föroreningar kan orsaka miljöskadliga effekter faller under det straffbara området.¹³ I lagtexten står både *medför* och *kan medföra*. Formuleringen *medför* finns med i lagtexten för att undvika problem med preskription, enbart formuleringen *kan medföra* skulle innebära att gärningen anses fullbordad redan vid utsläppet, även om effekten visar sig mycket senare. Genom uttrycket *kan medföra* är det inte bara verkliga hälsorisker och miljöskador som är straffbara, utan även *risk* för sådana effekter. Det räcker med en abstrakt fara.¹⁴ Risken ska vara *praktiskt beaktansvärd* men någon miljöskadlig effekt behöver inte beläggas i det enskilda fallet.¹⁵ Graden av hälsorisk eller skada, vars uppkomst det måste finnas en praktiskt beaktansvärd risk för, är ”sådana hälsorisker för människor eller skador på djur eller växter som inte är av ringa betydelse” alternativt ska föroreningen ha orsakat *annan betydande olägenhet i miljön*. För att en betydande olägenhet ska anses ha uppkommit kan olägenheten inte vara av tillfällig art.¹⁶ Från det straffbara området har alltså undantagits skadliga effekter av *ringa betydelse*, detta för att straffbestämmelsen inte ska få för stor räckvidd.¹⁷ Undantagna från straffansvar är också förfaranden som godkänts av behörig myndighet och förfaranden som är allmänt vedertagna eller annars kan anses försvarliga. Med sådana förfaranden avses exempelvis beprövade metoder inom lantbruket, under den förutsättning att vad som anses allmänt vedertaget eller annars försvarligt förändras i takt med ökad insikt om miljöfrågor.¹⁸

2.1.3 Ringarekvisitet

Detta begrepp är aktuellt i två sammanhang i miljöbalkens 29 kapitel: Dels framgår av miljöbrottsbestämmelsen att en gärning inte kan vara straffbar om den risk för människors hälsa eller den miljöskada som uppstått endast är ringa. Dels finns i miljöbalken 29 kapitlet 11 § en speciell bestämmelse om ringa gärningar.

11 § 1 st Om en gärning som avses i 3-10 §§ är att anse som ringa, döms inte till ansvar

Bestämmelsen i 11 § är alltså inte tillämplig på 1-2 §§, just av den anledning att det finns ett ringaundantag redan i dessa paragrafer. Det resonemang som förs kring ringabegreppet i 11 § i propositionen har dock ansetts kunna utgöra ledning även vid tillämpning av ringaundantaget i 1-2 §§.¹⁹ Dock

¹³ Prop. 1980/81:108, s.11.

¹⁴ Prop. 1997/98:45 s. 941.

¹⁵ Prop. 1997/98:45, s.304.

¹⁶ Prop. 1980/81:108, s.14f.

¹⁷ Prop. 1980/81:108, s.13.

¹⁸ Prop. 1980/81:108, s18f.

¹⁹ Karlmark, 1999, s.218.

med den reservationen att ringabegreppet i 29 kapitlet 1 § endast tar sikte på risken/effekten. Enligt propositionen ska endast bagatellartade företeelser undantas det straffbara området.²⁰ Vidare måste en sammanvägd bedömning alltid göras för att fastställa om en viss överträdelse är att anse som ringa. Överträdelsen ska ses i relation till skyddsintresset och kan anses vara ringa i objektivet hänseende endast om avvikelserna från den norm som gällt enligt föreskrifterna varit obetydligt.²¹ Riksåklagaren ansåg, inför införandet av miljöbalken, att ringaundantaget borde tas bort på grund av att gränsdragningen mellan ringa och icke ringa gärningar var för svår och vägledning om hur bedömningen skulle ske var otydlig. Istället, menade RÅ, borde en särskild åtalsprövningsregel införas.²² Denna åsikt tog dock inte lagstiftaren hänsyn till när brottsbalken infördes. Jag får anledning att återkomma till ringaundantaget längre fram.

2.1.4 Miljöbrottets straffvärde

Vid miljöbalkens införande var avsikten att straffen för överträdelser på miljöområdet skulle skärpas.²³ Straffbestämmelserna samlades i 29 kapitlet och fick enhetligare utformade straffskalor än vad som tidigare varit möjligt. Straffskalan för miljöbrott överfördes oförändrade från brottsbalken, dvs. från böter till fängelse i max två år för miljöbrott av normalgraden och från fängelse i sex månader till fängelse i sex år för miljöbrott som anses grovt. Angående straffvärde tas i propositionen upp tre omständigheter som har betydelse för bedömningen: vilket intresse som straffbestämmelsen avser att skydda, i vilken grad detta intresse ”träds för när”, och med vilket uppsåt eller vilken grad av oaktsamhet som gärningsmannen handlat. Här nämns vidare att bestämmelser på miljöområdet avser att skydda intressen som är fundamentala.²⁴ Som försvårande omständigheter anges gärningar som varit systematiska eller omfattande och överträdelser som inneburit vilseledande av myndighet eller stora risker för människors hälsa, miljön eller utrotningshotad djur- eller växtart. Sådana gärningar kan i vissa fall anses vara av så allvarlig art att det kan finnas skäl att döma till en frihetsberövande påföljd även om detta inte är motiverat enbart på grund av straffvärdet eller den tilltalades tidigare brottslighet.²⁵ I 29 kapitlet 14 § infördes en bestämmelse med innebörden att den som gjort sig ansvarig till miljöbrott eller vållande till miljöstörning men avvärjt faran innan avsevärd olägenhet hunnit uppkomma, kan dömas till ett mildare straff än föreskrivet för gärningen.

²⁰ Prop 1997/98:45 del II, s.312.

²¹ Prop. 1997/98:45 del I, s.530.

²² Prop. 1997/98:45 del I, s.529.

²³ Prop. 1997/98:45 del I, s.525.

²⁴ Prop. 1997/98:45 del I, s.526f.

²⁵ Prop. 1997/98 del I, s.528.

2.2 Problem i miljöbrottsbekämpningen

2.2.1 ”Miljöbalkskedjan”: från upptäckt till fällande dom

Eftersom miljöbrott är ett spaningsbrott och saknar traditionella brottsoffer, är det långt ifrån självklart att alla brott upptäcks. Dessutom anmäls inte alla upptäckta misstänkta miljöbrott och endast en liten del av anmälningarna utreds och går vidare till åtal.²⁶ Av åtalade miljöbrott leder 65-70 % till fällande dom, att jämföra med den totala brottsligheten då 90-95 % av åtalen gillas.²⁷ De senaste åren har betydande åtgärder vidtagits för att förbättra miljöbrottsbekämpningen, anmälningar har ökat till följd av anmälningsskyldigheten som införts i miljöbalkens 26 kapitel 2§. Miljöskyddsinspektörer och poliser utbildas i miljö rätt, samverkan mellan myndigheterna har utvecklats och specialiserade miljöåklagare handlägger numera samtliga inkomna anmälningar rörande brott mot miljöbalken.²⁸ Upptäckt, anmälan och åtal av miljöbrott har därför ökat jämfört med tidigare men fortfarande ogillas en förhållandevis stor del av miljöbrottsåtalen. Detta är ett problem som leder till en ond cirkel: då så liten andel av åtalen för miljöbrott leder till fällande domar finns anledning för åklagarna att sälla ytterligare bland anmälningarna eftersom åtal får väckas endast om åklagaren kan räkna med en fällande dom.²⁹ Man kan också misstänka att det är den låga gillandeprocenten som lett till en ovanligt hög andel strafförelägganden i miljöbrottmål.³⁰

2.2.2 Straffrättsligt riskbegrepp

Ett första problem med lagstiftningen är att det visat sig vara mycket svårt för åklagarna att bevisa att det uppstått en icke ringa risk för miljöskadlig effekt om den åtalade gärningen inte lyckats knytas till en skada. Trots att det i propositionen uttryckligen konstaterats att ingen miljöskadlig effekt behöver beläggas i det enskilda fallet, har det i praktiken blivit så att uppkommen miljöskadlig effekt krävs för att ansvar ska utdömas.³¹

Det finns i min uppfattning två skäl till att detta problem uppkommit. För det första är uttalandena i propositionen tvetydiga: det räcker med *abstrakt fara* för straffansvar men ändå ska det vara fråga om en praktiskt beaktansvärd risk.³² Räcker det då med abstrakt fara eller krävs det egentligen *konkret fara*? Skillnaden mellan abstrakt fara och konkret fara är att vid abstrakt fara grundas farebedömningen inte på omständigheter i det konkreta fallet, utan på vad som framstår som typiskt för den aktuella situationen. Vid konkret fara spelar inte den typiska risken någon roll, det

²⁶ Skagerö, 2006, s.4

²⁷ Skagerö, 2006, s.4.

²⁸ Rubenson, s.138.

²⁹ RB 23:2

³⁰ Enligt BRÅ avgörs två av tre miljöbrottmål genom strafföreläggande. Se Skagerö, s.4.

³¹ Detta kommer att beläggas genom rättsfallsstudierna i kapitel 4.

³² Prop. 1997/98:45 s.304.

måste ha funnits fara i det konkreta fallet.³³ För det andra är bevisläget svårt, hur bevisar man risk?

Det är endast skador på djur eller växter som är direkt straffbara, om mark förorenats inträder inget straffansvar om inte markföreningen, genom exempelvis risk för spridning till dricksvatten, inneburit en icke ringa risk för människors hälsa, eller om det genom föreningen har uppstått en ”annan betydande olägenhet”.

2.2.3 Vad är ringa risk?

Om åklagaren lyckats visa att en förening kunnat medföra en risk för människors hälsa återstår ytterligare ett hinder, nämligen att risken ska bedömas vara allvarligare än ringa. Som jag ska visa i avsnitt 4.3 resonerar domstolarna ofta så, att om inga miljöskadliga effekter uppstått måste risken ha varit ringa.

Samma hinder föreligger när åklagaren lyckats visa fara för skada eller skada på växter eller djur. Det är upp till domstolen att bedöma allvaret av denna skada. Särskilt när det gäller djur och växter är denna bedömning till stor del en värderingsfråga. Frågor om vissa djur har större skyddsvärde än andra och om skyddsvärdet för olika växter uppstår och domstolarna gör, som jag ska visa i avsnitt 4.2-3, skönsmässiga bedömningar. I ett rättsfall från Göta hovrätt, för att ge ett exempel, ansåg rätten att 60 stycken kvävda fiskar var en skada av enbart ringa betydelse eftersom det fanns så mycket som 10-20 ton fisk i hela sjön.³⁴

Rubenson anser att domstolarna i praktiken haft en tendens att bedöma gärningar som ringa i en högre grad än lagstiftaren avsett.³⁵

2.2.4 Straffvärde och brottsrubricering

Ett annat problem är att straffskalan inte används fullt ut. Straffen för miljöbrott är generellt sett låga, Karlmark menar i en debattartikel att den som begått miljöbrott eller vållande till miljöstörning och efter omfattande utredning och rättegång blir dömd för det, oftast inte får allvarligare straff än en snattare får.³⁶ I många mål döms dessutom inte för miljöbrott utan för andra brottsrubriceringar i miljöbalken med lägre straffskalor. Det beror dels på den komplicerade bevisföringen, som vi återkommer till i avsnitt 3.2, men en del av problemet kan också ligga i att det är mindre allvarliga brott som leder till åtal och inte den grova brottsligheten. Från flera håll har därför krävts avkriminalisering och andra sanktionsmöjligheter än straff för bagatellartade förseelser, för att udden ska kunna riktas mot den grova miljöbrottsligheten.³⁷ En annan möjlig orsak till att straffen är så låga är den höga andelen ogillade åtal. Vid straffvärdebestämningen ska bedömningen

³³ Wennberg, 2005, s.28f. Jämför dock med Strahl, s.44, om farebegreppet enligt äldre svensk rätt.

³⁴ Göta Hovrätt mål nr B 1930-05.

³⁵ Rubenson, s.137.

³⁶ Karlmark, JT 2004/05, s.248.

³⁷ Se exempelvis SOU 2002:50 s.231f.

av vilken skada eller fara som gärningen inneburit, ha betydelse.³⁸ Sådana bedömningar har dock i miljöbrottmål ofta i högre grad än avsett i förarbetena, gjorts redan i ansvarsbedömningen, genom bedömning om någon konkret fara förelegat och om denna i sådant fall varit ringa. Många gärningar som ogillas på grund av att de bedöms som ringa, kan därför vara sådana som annars skulle ha hamnat i den nedre delen av straffvärdeskalan. Det finns alltså fog för att anse att det skett en förskjutning neråt i straffvärdebedömningen.

Det finns inget känt fall då någon dömts till fängelse för endast miljörelaterad brottslighet i en lagakraftvunnen dom. Då fängelse dömts ut har det varit för miljöbrott eller annat brott mot miljöbalken i kombination med exempelvis stöld, narkotikabrott, misshandel eller rattfylleri.³⁹ I några mål har påföljden blivit villkorlig dom för enbart miljöbrottslighet.⁴⁰ Ett sådant mål har RÅ drivit i HD för att få en vägledande dom om när miljöbrott är så allvarligt att det i sig själv föranleder en frihetsberövande påföljd.⁴¹ Jag kommer att återkomma till detta i kapitel fyra. Den vanligaste påföljden för miljöbrott är dagsböter och det genomsnittliga antalet utdömda dagsböter är 71. För vållande till miljöstörning är det genomsnittliga antalet utdömda dagsböter 58.⁴²

Straffvärdet för miljöbrott kan jämföras med straffvärdet för jaktbrott.⁴³ För brott mot jaktlagen leder 28 % av åtalen till fängelsedomar och ytterligare 14 % till villkorlig dom.⁴⁴ I sådana mål rör det sig i regel om mycket påtagliga och påvisbara skador på djurliv, men i begränsad omfattning. Vid utsläpp av farliga ämnen däremot, är skadeverkningar i regel svårigen påvisbara men kan vara långsiktiga och i förlängningen påverka naturen i oöverskådlig omfattning.

2.3 Miljöbrottsparagrafen i ny lydelse

2.3.1 Inledning

Jag har ovan redogjort för hur miljöstrafflagstiftningen har utvecklats och hur den ser ut i dag samt uppmärksammat några problem som uppkommit i tillämpningen. Jag ska nu övergå till att studera den kommande lydelsen av

³⁸ BrB 29 kap 1 § st2. Se också Jareborg s.154f.

³⁹ Lindesbergs TR mål nr B 561-01, Västmanlands TR mål nr B 3976-02, Norrköpings TR mål nr B 2971-03, Göta HovR mål nr B 581-02, Gotland TR mål nr B 226-00, Örebro TR mål nr B 1274 -04.

⁴⁰ Örebro TR mål nr B 1308-00, Haparanda TR mål nr B 778-00, Ljungby TR mål nr B 490-01, Tierp TR mål nr B 274-01, Handens TR mål nr B 1543-01, Västmanlands TR mål nr B 436-02, Jönköpings TR mål nr B 1531-01, Svea HovR mål nr B 500-01, Haparanda TR mål nr B 357-02, Örebro TR mål nr B 3566-01, Kristianstad TR mål nr B 1519-02, Eskilstuna TR mål nr B 489-00, Blekinge TR mål nr B 37-03, Skellefteå TR mål nr B 621-04, HD mål nr 4647-04, Örebro TR mål nr B 439-01, Malmö TR mål nr B 6535-01, Blekinge TR mål nr B 1608-01, Sundsvall TR mål nr B 140-03.

⁴¹ NJA 2005 s.263.

⁴² Domsregistret 2006-03-31. Se också Sterzel, s.436.

⁴³ Jaktlagen (1987:259) 43 §.

⁴⁴ Domsregistret 2006-03-31.

miljöbalkens 29 kapitel 1 §. I detta avsnitt synas alltså hur lagstiftaren avsett att tackla de problem som jag lyft fram ovan. Senare, i kapitel fyra, kommer en analys av lagändringen mot ljustet av tidigare rättsfall.

Från den 1 januari 2007 kommer miljöbrottsparagrafen att ha en ny lydelse:

1 § För miljöbrott döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. orsakar att det i mark, vatten eller luft släpps ut ett ämne som typiskt sett eller i det enskilda fallet medför eller kan medföra

a) en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse, eller

b) någon annan betydande olägenhet i miljön,

2. förvarar eller bortskaffar avfall eller annat ämne på ett sätt som kan medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse eller som kan medföra någon annan betydande olägenhet i miljön,

3. orsakar en betydande olägenhet i miljön genom buller, skakning eller strålning, eller

4. bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd som ändrar yt- eller grundvattennivån på ett sätt som skadar eller kan skada människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse eller som medför eller kan medföra någon annan betydande olägenhet i miljön.

Är brottet grovt, döms för grovt miljöbrott till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har medfört eller kunnat medföra varaktiga skador av stor omfattning, om gärningen annars varit av särskilt farlig art eller innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag eller om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

Om en behörig myndighet har tillåtit förfarandet, eller om förfarandet är allmänt vedertaget eller med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt, döms inte till ansvar enligt denna paragraf.

Punkterna 2 och 3 har lämnats i stort sett utan ändring, till *förvarar* avfall i punkten 2 har lagts *bortskaffar*. En punkt 4 har tillkommit för att förtydliga det straffbara i åtgärder som förändrar yt- eller grundvattennivån utan att det är fråga om utsläpp eller förorening.⁴⁵ Regeln kan antas ha kommit till för att reglera sådana situationer som uppstått exempelvis vid tunnelbygget genom Hallandsåsen.⁴⁶ Den kan också ses som ytterligare en anpassning till EU:s ramdirektiv för vatten.⁴⁷

Den ändring jag intresserar mig för har alltså skett i punkten 1. Tidigare har det funnits tre krav för ansvar enligt 1 § 1 p: för det första ska en *förorening* ha skett, för det andra ska föroreningen ha medfört eller kunnat medföra en miljöskada eller en *praktiskt beaktansvärd risk* för människors hälsa, och för det tredje ska möjlig skada inte vara *ringa*. Dessutom ska det subjektiva rekvisitet vara uppfyllt, uppsåt för ansvar enligt 1 § och oaktsamhet för ansvar enligt 2 §. I den nya lydelsen av 29 kapitlet 1 § kastas dessa krav om.

⁴⁵ Prop 2005/06:182 s.142.

⁴⁶ HovR för Skåne och Blekinge mål nr. B1961-02.

⁴⁷ Dir 2000/60/EG.

2.3.2 Utsläpp av ämne

Paragrafens första punkt föreskriver att gärningen är fullbordad när ett *utsläpp* av ett ämne skett och detta ämne typiskt sett, eller i det enskilda fallet, medför eller kan medföra en förorening eller annan betydande olägenhet. Det kan vara ett sammansatt ämne, exempelvis blandningar i t.ex. muddermassor och rivningsavfall, en enskild kemikalie eller flera enskilda ämnen som reagerar tillsammans.⁴⁸ Det är alltså själva *utsläppet* som är straffbart och det föreligger inte längre något krav på att en förorening skett.⁴⁹ För bedömning av om ett ämne *typiskt sett* kan anses farligt hänvisas i författningskommentaren till föreskrifter på kemikalieområdet. Ämnen skall anses typiskt sett farliga om de är klassificerade som giftiga, frätande, cancerframkallande, reproduktionstoxiska eller om de på något annat sätt är miljöfarliga eller hälsoskadliga eller typiskt sett är ägnade att försämra livsbetingelserna för djur eller växter. Det typiskt sett farliga i ämnet kan uppstå vid uppvärmning, såsom eldning, eller genom annan behandling. Vissa ämnen anses inte typiskt sett farliga, men ska vid *utsläpp i särskilda miljöer* anses farliga. Ämnen med gödande och syreförbrukande egenskaper, exempelvis, ska anses som typiskt sett farliga vid utsläpp till känsliga vattendrag. Även utsläpp av ämnen som inte typiskt sett men *i det enskilda fallet* är farliga är straffbara. För att bestämma om ett ämne i det enskilda fallet kan medföra förorening eller annan betydande olägenhet tas hänsyn till recipienten. Från åklagarhåll har det hittills upplevts som att domstolarna inte är särskilt benägna att se utsläpp av ämnen som inte typiskt sett är farliga som miljöbrott, även om de orsakat eller kunnat orsaka skada i det enskilda fallet.⁵⁰ Ett exempel på det är ett HD-mål gällande brott mot miljöskyddslagen, där företrädare för ett mejeri friades från ansvar efter att i verksamheten ha överskridit utsläppsvillkoren och släppt ut stora mängder mejeriprodukter i avloppet vilket orsakade problem i för vattenreningen och därmed kunde leda till konsekvenser för miljön. Försvaret hade poängterat att mjölk inte är en farlig produkt, att det tvärtom är något vi ger till barn att dricka för att det är nyttigt.⁵¹ Med den nya lagstiftningen understryks att även utsläpp av typiskt sett ofarliga ämnen kan föranleda ansvar för miljöbrott.

2.3.3 Riskbegreppet

Tidigare har det, som visats, krävts abstrakt fara för straffansvar (i praktiken konkret fara). Lagändringen medför *presumerad fara* i vissa fall och annars abstrakt fara. Det är, enligt lagstiftaren, det utsläppta ämnets generella farlighet som skall bedömas och en utvärdering av den mottagande miljöns beskaffenhet kan inte medföra att farorekvisitet inte anses uppfyllt om det utsläppta ämnets egenskaper är sådana att det betraktas som typiskt sett

⁴⁸ Prop 2005/06:182 s.60.

⁴⁹ Prop 2005/06:182 s.141ff.

⁵⁰ Karlmark 26/9 2006

⁵¹ HD mål nr B 4/98

farligt. Bedömningen av skaderisken påverkas följaktligen inte heller av exempelvis det förhållandet att man genom efterföljande åtgärder har kunnat avvärja risken för negativ effekt på miljön.⁵² Ämnen som inte annars anses typiskt sett farliga kan, som beskrivits ovan, föranleda farepresumtion vid utsläpp i vissa miljöer. Vid utsläpp av normalt sett helt ofarliga ämnen finns ingen presumtion för fara men det räcker att utsläppet inneburit abstrakt fara för att straffansvar ska inträda.⁵³

2.3.4 Ringarekvisitet

Föroreningsrekvisitetet och kravet på praktiskt beaktansvärd risk har alltså tagits bort ur miljöbrottet. Ringabegreppet finns dock kvar även i den nya lagtextens 29 kapitel 1 §. Miljöbalkskommitténs förslag innebar att ringabegreppet skulle tas bort och att undantaget i 29 kapitlet 11 § skulle komma att omfatta även miljöbrottsparagrafen.⁵⁴ RÅ förordade i sitt remissvar att ringabestämmelsen i miljöbrottsparagrafen borde tas bort och att sådana fall istället skulle omfattas av åtalsunderlåtelsebestämmelsen i 20 kap 7 § rättegångsbalken. Regeringen ansåg dock att ringaundantaget skulle stå kvar i 29 kap 1 § miljöbalken av det skäl att straffbestämmelsen annars skulle få för stor räckvidd. Ringabedömningen kopplas därför även i fortsättningen till den risk som utsläppet medfört eller kunnat medföra, genom lydelsen i paragrafens första punkt: *i en omfattning som inte har ringa betydelse*. Lagstiftaren vill dock begränsa möjligheten att bedöma utsläpp som ringa. De exempel på ringa fall av miljöbrott som ges i propositionen är utsläpp av en mycket liten mängd av ett ämne eller av ett ämne med endast obetydlig farlighet. I propositionen konstateras att utrymmet att bedöma utsläpp av typiskt sett farliga ämnen med t.ex. toxiska eller bioackumulerande eller svårnedbrytbara egenskaper som ringa måste anses vara i det närmaste obefintligt. Bedömningen av om det är fråga om ringa brott bör vidare göras i förhållande till situationen före eller vid tiden för gärningen. Insatser som gjorts efter utsläppet för att begränsa de skadliga effekterna bör, enligt propositionen, inte föranleda att gärningen ses som ringa.⁵⁵

2.3.5 Subjektiva rekvisitet

Oaktsamhetsbrottet i den tidigare lagtextens 29 kapitel 2§ lyfts in i 29 kapitlet 1§ som alltså behandlar både uppsåt och oaktsamhet. Formuleringen *orsakar att det [...] släpps ut* medför att det inte krävs att man handlar aktivt för att man skall bära straffansvar för ett utsläpp. Detta innebär att inte bara handlingar fångas upp, utan även pågående skeenden och underlåtenhet att handla.⁵⁶

⁵² Prop 2005/06:182 s.59.

⁵³ Prop 2005/06:182 s.142f.

⁵⁴ SOU 2004:37 s.168.

⁵⁵ Prop 2005/06:182 s.64f.

⁵⁶ Prop 2005/06:182 s.58.

Ett visst strikt ansvar finns för verksamhet som regleras av miljörättsliga regler, föreskrifter eller tillstånd, genom miljöstraffsavgift som, vilket jag återkommer till i avsnitt 2.4.2, kan utgå så snart en överträdelse skett, oavsett om det funnits uppsåt eller oaktsamhet. Möjligheten att utfärda miljöstraffsavgift kommer genom ändringen i miljöbalken att öka. Jag återkommer till detta nedan.

2.3.6 Straffvärde och brottsrubricering

Straffskalan för miljöbrott har inte ändrats. Lagstiftaren menar dock att den straffskala som finns bör utnyttjas bättre och påpekar i propositionen att miljöbrott bör betraktas med stort allvar och att bötesstraff i många fall inte är tillräckligt för att motsvara brottets straffvärde.⁵⁷ Grovt miljöbrott får i den nya lydelsen en egen rubricering. Som en följd av att oaktsamhetsbrottet förts in i 29 kap 1 § kan även brott som begåtts av oaktsamhet bedömas som grovt. Förutom de omständigheter som sedan tidigare ska beaktas vid bedömningen om brottet är att anse som grovt, läggs nu till den omständigheten att gärningen innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag eller att gärningsmannen varit försumlig då särskild uppmärksamhet eller skicklighet krävts.⁵⁸ Även om brottet inte är att betrakta som grovt bör fängelse kunna följa om brottsligheten lett till ekonomisk vinning eller skador som inte är obetydliga.⁵⁹

Då fara för miljöskadlig effekt inte längre behöver beläggas i de enskilda fallen och det uppstår en presumtion för skaderisk vid utsläpp av vissa ämnen kommer gärningar som tidigare åtalats under andra, mindre kvalificerade brottsrubriceringar, i fortsättningen kunna åtalas som miljöbrott. Detta ska jag titta närmare på i kapitel 4. Där analyserar jag också om lagändringen verkligen kan komma att leda till att straffskalan utnyttjas i större utsträckning och om gärningar som hittills inte ansetts utgöra grovt miljöbrott kan komma att göra det i framtiden.

2.4 Miljöbrott i näringsverksamhet

2.4.1 Bakgrund

En stor andel av de miljöbrott som lett till åtal har skett i någon form av näringsverksamhet, såsom jordbruk eller industri. Miljöbrottslighet är dels svår att upptäcka och föra till åtal, dels är straffen (i de fall domarna blir fällande) låga. Ur ekonomisk synvinkel kan det därför för ett företags företrädare finnas anledning att utsätta sig för risken att dömas till dagsböter för att företaget ska slippa de kostnader som miljöreglerna påbjuder. Således finns ekonomiska orsaker till att företag exempelvis själva gör sig av med avfall som egentligen kräver speciell hantering, använder skadliga

⁵⁷ Prop 2005/06:182 s.65.

⁵⁸ Prop 2005/06:182 s.143.

⁵⁹ Prop 2005/06:182 s.65.

kemikalier, underlåter att installera den reningsutrustning som krävs, eller har större produktionsmängd än vad tillstånd medger. Det krävs alltså ekonomiska incitament för näringsidkare att följa lagar och föreskrifter på miljöområdet.

2.4.2 Miljösanktionsavgift

Bestämmelser om miljösanktionsavgift infördes, när miljöbalken kom till, i det 30 kapitlet. Näringsidkare kan påföras miljösanktionsavgift om de i sin verksamhet åsidosätter föreskrifter, tillstånd eller villkor eller bryter mot tillståndsplikt. Avgift kan påföras även om överträdelsen varken begåtts med uppsåt eller av oaktsamhet, oavsett om den lett till någon ekonomisk vinning för näringsidkaren och oavsett om någon olägenhet uppstått på grund av åsidosättandet. Det är möjligt att besluta om att inte påföra miljösanktionsavgift om det i något fall skulle vara uppenbart oskäligt. Miljösanktionsavgift är en administrativ avgift och inte ett straff. Avgift kan tas ut oavsett om åtal väcks för samma överträdelse, vilket betyder att en näringsidkare kan drabbas av både sanktionsavgift och personligt straffansvar.⁶⁰ Syftet med avgiftssystemet är att det ska komplettera straffreglerna och verka som incitament för näringsidkare att följa regler och föreskrifter.⁶¹ Ursprungligen var det minsta beloppet som kunde utdömas 5000 kr och det högsta 500 000 kr. 2003 ändrades beloppsgränserna till 1 000 kr respektive 1 000 000 kr.⁶² De överträdelser som kan medföra miljösanktionsavgift framgår av bilagan till förordningen (1998:950) om miljösanktionsavgifter.

Att miljösanktionsavgift kan utgå för omständigheter som också kan utgöra straffbara gärningar har kritiserats som en form av dubbelbestraffning, i strid med Europakonventionen artikel 4.⁶³ Enligt Högsta domstolen finns dock inte något formellt hinder mot att döma ut straff och miljösanktionsavgift för samma objektiva omständigheter: även om sanktionsavgift skulle kunna jämföras med straff så skiljer sig de båda ansvarsgrunderna åt genom en skillnad i rekvisit: då det finns krav på subjektiva rekvisit vid straffansvar men inte vid sanktionsavgift, kan det inte vara tal om samma *gärning*.⁶⁴ Ändå har detta dubbla system ofta ifrågasatts.⁶⁵ En åtalsprövningsregel infördes 2003 med innebörden att om en gärning som avses i miljöbalkens 29 kapitel 4-10 §§, och som inte antas föranleda annan påföljd än böter, också kan föranleda miljösanktionsavgift får åtal väckas endast om det är påkallat från allmän synpunkt.⁶⁶ Åtalsprövningsregeln har alltså hittills inte gällt för miljöbrott. Ett annat problem som lyfts upp i diskussionen kring miljösanktionsavgift är att beslut om sådant inte föregås av rättegång eller annan prövning. Att endast näringsidkare kan drabbas av miljösanktionsavgift har lett till svårigheter i

⁶⁰ Prop. 1997/98:45 del II, s.314f.

⁶¹ Prop. 1997/98:45 del I, s.532.

⁶² SFS 2003:518.

⁶³ Se exempelvis Träskman s.869ff.

⁶⁴ NJA 2004 s. 840.

⁶⁵ Se prop. 2005/06:182 s.42 och 45.

⁶⁶ MB 29 kap 11 §.

definitionen av näringsidkarbegreppet.⁶⁷ Miljösanktionsavgiftssystemet har dock visat sig vara effektivt. Enligt Wennberg är sanktionsavgift för företagsrelaterad miljöbrottslighet sannolikt överlägsen konventionellt straffansvar ur effektivitetssynpunkt, och har inneburit att miljöfrågorna i högre grad lyfts upp i företagen.⁶⁸

Samtidigt som miljöbrottsparagrafen ändras får också bestämmelserna om miljösanktionsavgift ändrade lydelse. För att avhjälpa problemet med dubbelsanktionering, dvs. risk att både miljösanktionsavgift och straffansvar utgår för samma objektiva omständigheter, sker en viss avkriminalisering. Tanken är att sanktionsavgift ska utgå för lindrigare överträdelser och straff för allvarigare överträdelser.⁶⁹ Miljösanktionsavgiftsbestämmelsen i 30 kapitlet 1 § ändras och utvidgas så att miljösanktionsavgift kan utgå inte bara för överträdelse av föreskrift, tillstånd eller villkor utan även för överträdelse av miljöbalkens regler. Åtalsprövningsregeln i 29 kapitlet 11 § 4 st utvidgas följaktligen så att även 29 kapitlet 1 § omfattas av den. Åklagare får alltså inte längre, såvida det inte är påkallat från allmän synpunkt, åtala för miljöbrott om sanktionsavgift kan utgå för samma gärning och ett åtal antas inte kunna föranleda högre straff än böter. Sanktionsavgift är inte längre reserverat för näringsidkare utan kan påföras även privatpersoner och myndigheter.⁷⁰ Följden blir alltså ett visst strikt ansvar på miljöområdet även för privatpersoner, samtidigt som dessa, såväl som näringsidkare, i mindre mån än tidigare kommer att kunna åtalas för miljöbrott.

Förordningen om miljösanktionsavgift förändras fr.o.m. januari, med nya bestämmelser om vilka överträdelser som kan föranleda miljösanktionsavgift i fortsättningen. Det är alltså genom denna förordning det fastställs vilka gärningar som avkriminaliseras. Ändringarna har ännu inte presenterats.

2.4.3 Företagsbot

En annan metod som använts för att komma tillrätta med företagsrelaterad miljöbrottslighet är företagsbot. Regler om företagsbot infördes 1986 i brottbalkens 36 kapitel 7-10 §§ och konstruerades som en särskild rättsverkan av brott. I motsats till sanktionsavgift är företagsbot ett uttryck för klander och kan bara tas ut om alla objektiva och subjektiva rekvisit av ett brott är uppfyllda. Personligt ansvar är alltså en förutsättning för att företagsbot ska kunna komma i fråga.⁷¹ Gärningsmannen behöver inte identifieras, det räcker att brottet ägt rum inom näringsverksamheten (vilket vi ska återkomma till nedan under avsnitt 3.2). Företagsbot kan komma ifråga både vid oaktsamhetsbrott och vid uppsåtsbrott. Det står ofta klart att någon i företaget varit oaktsam när ett brotts objektiva rekvisit är uppfyllda. Uppsåt kan dock vara mycket svårt att styrka om gärningsmannen inte kan

⁶⁷ Prop. 2005/06:182 s.48.

⁶⁸ Wennberg s.605f.

⁶⁹ Prop 2005/06:182 s.49f.

⁷⁰ Prop 2005/06:182 s.48f.

⁷¹ Prop. 1985/86:23 s.22.

identifieras.⁷² Tidigare har kravet på brottets koppling till näringsverksamheten varit mycket kvalificerat: brottet skulle ha ägt rum i utövningen av näringsverksamheten och gärningsmannen måste vara näringsidkare eller ställföreträdare, anställd eller uppdragstagare hos näringsidkare.⁷³ Vidare skulle brottet ha inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars varit av allvarligt slag.⁷⁴ Näringsidkaren skulle dessutom, för att kunna drabbas av företagsbot, inte ha gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.⁷⁵ I praktiken har man sett att bestämmelserna om företagsbot inte alls varit så effektiva i bekämpningen av brott begångna i näringsverksamhet som avsetts vid införandet av reglerna. De högt ställda kraven har lett till att det blivit mycket svårt att få en talan om företagsbot gillad och åklagarna för därför ofta inte ens sådan talan.⁷⁶ Detta gäller inte minst vid talan om företagsbot i miljöbrottmål. För att få en bild av hur företagsbotssanktionen använts i miljöbrottmål har jag gjort en sökning i databasen regelbanken⁷⁷, där domar på miljöområdet finns samlade. Enligt denna sökning har, sedan miljöbalkens ikraftträdande, åklagare yrkat på företagsbot i samband med sju åtal för miljöbrott och två åtal för vållande till miljöstörning. Endast i ett fall har yrkande om företagsbot bifallits för miljöbrott.⁷⁸ Inget av företagsbotsyrkandena i samband med vållandebrottsåtal gillades.⁷⁹ I ett mål, sedan miljöbalkens ikraftträdande, har talan om företagsbot förts för vållande till miljöstörning, utan att någon samtidigt åtalats för brottet. Detta mål fördes till HD och ogillades där p.g.a. att inget brott ansågs vara begånget.⁸⁰

Miljösanktionsavgift har alltså visat sig vara effektiv som sanktion mot miljöbrottslighet i näringsverksamhet men orsakar problem ur rättssäkerhetssynpunkt. Företagsbot har däremot visat sig vara mindre effektivt men mera rättssäkert. För att komma tillrätta med bland annat miljöbrottslighet i näringsverksamhet på ett effektivt och rättssäkert sätt, gav regeringen 1995 en särskild utredare uppdraget att utreda frågan om sanktioner för näringsverksamheter.⁸¹ Företagsbotsutredningen kom 1997 med ett förslag som innebar ett införande av straffansvar för juridiska personer i svensk rätt.⁸² Företagsbotssystemet skulle helt enkelt slopas och ersättas av ett straffansvar för juridiska personer för brott mot näringsreglerande bestämmelser. Detta förslag fick god kritik från flera

⁷² SOU 1997:127 s.143.

⁷³ Prop. 1985/86:23 s.28.

⁷⁴ Prop. 1985/86:23 s.32. Tidigare lydelse av BrB 36 kap. 7 § 1p.

⁷⁵ Prop. 1985/86:23 s.33f. Tidigare lydelse av BrB 36 kap. 7 § 2p.

⁷⁶ Prop 2005/06:59 s.17f.

⁷⁷ En databas som utges av Prevent AB och används bla av åklagarmyndigheten i Västerås.

⁷⁸ Regelbanken version 20.1 uppdaterad t.o.m januari 2006: Eskilstuna TR mål nr. B489-00, HD mål nr. B4238-00, Svea HovR mål nr. B 8-02, Sundsvall TR mål nr. B140-03, Ångermanland TR mål nr. B1561-02, Lund TR mål nr B1153-02, Strömstad TR mål nr. B180-92.

⁷⁹ Helsingborgs TR mål nr. B3971-01(målet gällde förorening av Hallandsåsen. Skanska blev dock ålagd att betala företagsbot om 3 miljoner kronor för arbetsmiljöbrott.)
Stockholms TR mål nr. B 1779-96.

⁸⁰ HD mål nr B 4411-03.

⁸¹ Dir 1995:95.

⁸² SOU 1997:127.

håll.⁸³ Regeringen ansåg dock utredningens förslag vara alltför radikalt och föreslog istället, i en proposition som kom åtta år senare, att utveckla det rådande systemet med företagsbot.⁸⁴ Propositionen antogs och trädde ikraft den 1 juli 2006. Företagsbotsbestämmelsen i brottsbalkens 36 kapitel lyder nu därför som följer:

7 § För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och

1. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten, eller

2. brottet har begåtts av

a) en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren eller att fatta beslut på näringsidkarens vägnar, eller

b) en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren.

Kravet på att brottsligheten ska ha inneburit åsidosättande av särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars varit av allvarligt slag, har alltså tagits bort. Företagsbot kan därmed tillämpas på ett större område än tidigare, även vid mindre allvarliga brott. Ett minimikrav är dock att det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter. Rekvisitet att näringsidkaren inte ska ha gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten, har kompletteras genom stadgandet att företagsbot kan åläggas om brottet har begåtts av en person med ledande ställning eller särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll eller liknande uppgifter. Undantaget för uppenbart oskäligen fall har slopats av den anledningen dessa situationer täcks in av regleringen i 36 kapitlet 10 § om eftergivande och jämkning av företagsbot.⁸⁵ Lagändringen leder alltså till att företagsbot kommer att kunna dömas ut i betydligt större utsträckning än tidigare. Därför har också beloppsgränserna ändrats. Företagsbotsbeloppet kan numera fastställas till mellan 5 000 och 10 000 000 kronor (tidigare mellan 10 000 och 3 000 000 kronor).⁸⁶ Principerna för hur beloppets storlek ska bestämmas överensstämmer med de allmänna principerna för straffmätning: hänsyn ska tas till straffskalan för brottet, den skada eller fara som brottsligheten inneburit och brottslighetens omfattning och förhållande till näringsverksamheten. Hänsyn ska också tas till om näringsidkaren tidigare blivit ålagd att betala företagsbot.⁸⁷ Reglerna om jämkning och eftergift har också ändrats, företagsbot får jämkas om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng, om näringsidkaren efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet, om näringsidkaren frivilligt angett brottet, eller om det annars finns särskilda skäl för jämkning, såsom att det framstår som uppenbart oskäligt att ta ut fullt belopp. Företagsbot får efterges om det

⁸³ Se sammanställning av remissyttrandena; Ju1997/3660/L5. Se även Wennberg s.603.

⁸⁴ Prop. 2005/06:59 s.16.

⁸⁵ Prop. 2005/06:59 s.28.

⁸⁶ BrB 36 kap 8 §.

⁸⁷ BrB 36 kap 9 §.

är särskilt påkallat med hänsyn till något av de skäl som annars kan föranleda jämkning.⁸⁸

I lagtexten har införts en åtalsprövningsregel:

10 a § Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. har begåtts av oaktsamhet, och

2. inte kan antas föranleda annan påföljd än böter

får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Det personliga ansvaret för brott blir alltså vid viss mindre allvarlig brottslighet sekundärt i förhållande till näringsidkarens ansvar. Enligt författningskommentaren blir en sanktion effektivare om den riktar sig direkt mot näringsidkaren istället för mot de enskilda som verkar inom verksamheten. Sanktionen verkar då som incitament för att motverka de brister i företagets organisation som ofta är orsaken till att överträdelser sker. Dessutom kan det vara svårt att påvisa vem i verksamheten som varit oaktsam och därmed gjort sig skyldig till brott. Genom företagsbotsystemet behöver ett sådant utpekande inte göras, vilket gör denna sanktion effektivare än straffsanktioner.⁸⁹ Lagstiftaren har gett exempel på situationer då det kan anses påkallat ur allmän synpunkt att åtala trots att de omständigheter som anges i 10 a § föreligger. Dessa situationer är sådana då det är fråga om brott med straffvärde som gränsar till sådana då annan påföljd än böter kan komma i fråga, som skett genom medveten oaktsamhet, systematiskt eller vid upprepade tillfällen, situationer då överträdelsen varit allvarlig i förhållande till skyddsvärdet och situationer då talan om företagsbot uppenbarligen inte kan komma att föras eller verkställas.⁹⁰

⁸⁸ BrB 36 kap 10 §.

⁸⁹ Prop. 2005/06:59 s.44.

⁹⁰ Prop. 2005/06:59 s.47.

3 Bevisning

3.1 Bevisning i straffprocess

3.1.1 Grundläggande begrepp

Jag går här, mycket grundläggande och översiktligt, igenom bevisteori i brottmål. Detta för att underlätta den senare diskussionen kring bevisning i miljöbrottmål

En rättsregel är uppbyggd på *rekvisit*. Rekvisiten, så som de uttrycks i lagtexten, utgör *abstrakta rättsfakta* och ska, för att regeln ska vara tillämplig, motsvaras av verkliga omständigheter, så kallade *konkreta rättsfakta*.⁹¹ För att fastställa konkreta rättsfakta krävs bevis. Bevisningen ska alltså fastställa verkliga förhållanden, svara på vad som verkligen har hänt. Varje fakta som bevisningen avser att fastställa är *bevisfakta*. Den hypotes som varje bevisfakta avser att bevisa kallas *bevistema*. Det slutliga bevistemat är således ett rättsfaktum.⁹² Att ta ställning till bevisfakta är att ta ställning till *sakfrågor*. Att ta ställning till bevistema är att ta ställning till *rättsfrågor*.⁹³

3.1.2 Beviskrav

För att bevisningen ska kunna anses fastställa rättsfakta måste den uppnå *beviskravet*. Beviskravet är ett mått på bevisningens erforderliga kvalitet.⁹⁴ Det saknas i svensk rätt generella bestämmelser om hur stark bevisning som krävs i brottmål. Ekelöf menar att beviskravet varierar beroende bland annat på brottets grovhet och om den tilltalade erkänt.⁹⁵ Det dominerande uttrycket för beviskravet i praxis är *ställt utom rimligt tvivel*, vilket Ekelöf menar är att skuld ska ha gjorts uppenbar.⁹⁶ Diesen anser att kravet ligger mellan *tillräckliga skäl* och *uppenbart*, eller numeriskt uttryckt mellan 95 och 99 %.⁹⁷ Diesen menar att beviskravet får ställas olika på de objektiva och subjektiva rekvisiten. För de objektiva rekvisiten är beviskravet således *ställt utom rimligt tvivel*, medan beviskravet för de subjektiva rekvisiten måste ställas lägre och således vara *sannolika skäl*.⁹⁸

⁹¹ Lindell, s.27f.

⁹² Ekelöf s.

⁹³ Lindell, se exempelvis s. 19: sakfråga = ”fastställande av fakta med hjälp av fri bevisvärdering”.

⁹⁴ Diesen, s.74.

⁹⁵ Ekelöf, s.114 fff.

⁹⁶ Ekelöf, s.117.

⁹⁷ Diesen, s.78fff.

⁹⁸ Diesen, s.98.

3.1.3 Bevisvärdering

Bevisvärdering är den värdering av bevisningen som domstolen gör och som leder till ett ställningstagande till om beviskravet uppfyllts.

Det finns i doktrinen två förhärskande metoder vad gäller bevisvärdering; temametoden och värdemetoden. Vid tillämpning av temametoden prövas temats existens på grundval av den bevisning som lagts fram. Vid tillämpning av värdemetoden prövas om bevisen orsakats av temat, dvs. man prövar om det föreligger ett kausalsamband mellan bevisfaktum och bevisstema. Temametoden torde vara den metod som ligger närmast den praktiska tillämpningen i svenska domstolar.⁹⁹ Båda dessa metoder hör till frekvensteorin, som innebär att bevisvärderingen bygger på *sannolikhetskalkyler*.¹⁰⁰ Vid bevisvärderingen är det alltså inte sanningen som ska fastställas utan det sannolika. Sannolikhetskalkyler bygger på *erfarenhetssatser* som i sin tur grundar sig på iakttagelser av faktiska förhållanden och relationer mellan dessa, men även på slutsatser vi gjort av dessa iakttagelser. Erfarenhetssatser som ska ligga till grund för bevisvärdering kan inte vara alltför vaga eller rent av fiktiva utan måste grundas på påtagliga erfarenheter.¹⁰¹

Vid bevisvärderingen ska varje bevis bedömas för sig.¹⁰² De enskilda bevisen vägs sedan samman gentemot ett beviskrav.¹⁰³ En sådan sammanvägning ska ske för varje bevisstema, det vill säga varje rekvisit. Beviskravet måste uppnås för alla rekvisit, ett högt sammantaget värde för ett rekvisit kan alltså inte kompensera ett lågt värde för ett annat.¹⁰⁴

3.2 Bevisning i miljöbrottmål

3.2.1 Bakgrund

Det finns inga särskilda regler om bevislättnader eller omvänd bevisbörda i miljöbrottmål och det finns ingen anledning till att beviskravet inte skulle vara lika högt i miljöbrottmål som i andra brottmål.¹⁰⁵ Men utredning och bevisning i miljöbrottsprocessen står, som jag berört i avsnitt 2.2, inför vissa speciella svårigheter.

Staffan Westerlund har uttryckt det så att *”orsakssambanden mellan handling och effekt mycket ofta [är] icke-lineära. De principiella svårigheterna att härleda en viss effekt eller effektnivå till ett visst handlande blir därför lätt stora, ofta oöverstigligen”*¹⁰⁶. Med andra ord finns

⁹⁹ Diesen s. 10.

¹⁰⁰ Diesen s.9.

¹⁰¹ Stening s.39fff.

¹⁰² Diesen s. 34.

¹⁰³ Diesen s. 34. För att göra denna sammanvägning så objektiv som möjligt kan varje enskilt bevis ges ett numeriskt värde för att de sedan ska kunna sammanvägas mot ett numeriskt beviskrav.

¹⁰⁴ Diesen s.35.

¹⁰⁵ Lindblom s.349.

¹⁰⁶ Westerlund , s.287.

det oftast inte någon möjlighet att med säkerhet koppla en viss utsläppskälla till en viss uppkommen skada. Problemet har i lagstiftningen löst så att den enda effekt som krävs ha uppstått i miljön för att ett utsläpp ska vara straffbart enligt miljöbalken 29 kapitlet 1 § är en förorening som orsakat en praktiskt beaktansvärd *risk* för skadlig inverkan på människors hälsa eller miljön. Frågan är då om det är möjligt att bevisa att en sådan risk har uppstått om man inte kan bevisa någon miljöskadlig effekt. För att svara på frågan om en förorening inneburit en risk måste domstolarna ta ställning till naturvetenskapliga frågor som exempelvis hur kombinationer av olika kemiska ämnen påverkar miljön, frågor som inte alltid är vetenskapligt klarlagda. Att risken ska ha varit praktiskt beaktansvärd har gjort att domstolarna tagit med i bedömningen om snabba saneringsåtgärder kommit till stånd, väderförhållandena på just den aktuella platsen den aktuella dagen, etc. Detta sammantaget gör att det varit mycket svårt att visa på risk för skada när föroreningen inte lyckats knytas till en faktisk skada.

RÅ fann snart efter att miljöbrottsbestämmelsen införts att många miljöbrottsåtal ogillades av domstolarna av den anledningen att den risk för skada som uppkommit ansågs vara ringa. RÅ sökte därför efter åtal att föra upp till HD för ett vägledande domslut om hur värderingen av vad som är ringa ska ske. När avgörandet kom konstaterade HD att vid bedömning om en skaderisk är att betrakta som ringa ska hänsyn tas till föroreningens art och kvantitet, recipientens beskaffenhet, förekomsten av andra föroreningar, sättet för tillförseln och andra på frågan inverkan omständigheter.¹⁰⁷ I det aktuella målet var det fråga om ett utsläpp av dieselolja som kunnat läcka ut i en dricksvattentöck och även ner i grundvattnet. HD konstaterade att om ingripande inte skett hade utsläppet kunnat medföra hälsorisker eller skador på djur och växter. HD diskuterade först regeln om straffnedsättning vid frivilligt avvärjande enligt miljöbalken 29 kap 14 § men ansåg att den omständigheten att saneringsåtgärder vidtas snabbt får spela in redan i bedömningen av om skaderisken varit ringa. HDs slutsats blev således att utsläppet, genom de efterföljande saneringsåtgärderna, inte lett till någon praktiskt beaktansvärd risk för skada av annat än av ringa betydelse.

HD tog alltså hänsyn till en rad lyckosamma omständigheter som att den tilltalade var på arbetet följande dag och upptäckte föroreningen, att det inte regnade just den dagen, omständigheter som inte den tilltalade rådde över. Gärningen var alltså obetydlig med hänsyn till att tidig upptäckt och sanering kunde förväntas. Karlmark ställde sig i en debattartikel kritisk till domen: *"Domen torde därmed innebära att åklagarna inte längre kommer att väcka åtal för vållande till miljöstörning, med mindre än att sanering framstått som ytterst osannolik redan när utsläppet skedde eller en direkt och allvarlig skada till följd av utsläppet kan verifieras. Hur mycket eller lite som man lyckas sanera synes ovidkommande."* Karlmark jämförde vidare farerisken vid miljöbrott med farerisken vid rattfylleribrott: det är omöjligt att visa exakt vilken trafikfara den misstänkte rattfylleristen utsatt sina medtrafikanter för, men vid rattfylleribrott presumeras fara om en förare kör bil alkoholpåverkad. På samma sätt, ansåg Karlmark, borde fara presumeras vid föroreningar.¹⁰⁸

¹⁰⁷ NJA 2003 s.659.

¹⁰⁸ Karlmark JT, s.247f.

3.2.2 Nyheter i bevishänseende

I och med den nya propositionen och den nya lydelsen av miljöbrottsparagrafen förändras rekvisiten så att de konkreta rättsfakta som krävs för att ett miljöbrott ska anses vara begånget inte längre blir lika svåra att bevisa. De bevisfakta som kommer att behövas för att stödja bevis temat kommer alltså inte att vara lika kvalificerade som tidigare.

Förorening: Först och främst har en ändring skett i föroreningsrekvisitet: ingen förorening behöver bevisas längre. Det behöver alltså inte visas att ett ämne släppts ut som förändrat recipientens naturliga sammansättning, det räcker att visa att ett ämne släppts ut. Huruvida denna ändring kan komma att påverka utgången i miljöbrottmål analyseras i avsnitt 4.1.

Risk: I och med lagändringen uppkommer en presumtion för skaderisk om ett ämne som typiskt sett anses farligt har släppts ut. Ingen praktiskt beaktansvärd risk behöver visas längre, omständigheter som tidigare spelat in i bedömningen så som förhållanden på platsen innan utsläppet, recipientens sammansättning, väderförhållanden osv. är inte längre relevanta. Åklagaren kan istället koncentrera sig på själva utsläppet, dess mängd och egenskaper för att visa att ämnet typiskt sett varit farligt. Om det utsläppta ämnet inte typiskt sett kan anses farligt måste åklagaren även i fortsättningen visa på förhållandena på platsen men behöver inte längre beakta insatser som vidtagits i efterhand, dessa ska alltid vara irrelevanta för bedömningen om skaderisk uppstått, och istället spela in vid bedömning av straffvärdet. Det har alltså skett ett förtydligande om vad abstrakt fara innebär. Ändringen i farerekvisitet analyseras nedan i avsnitt 4.2 mot bakgrund av rättsfall som tidigare ogillats på grund av brister i detta rekvisit.

Ringa: Lagstiftaren vill bryta mot det tidigare sättet att använda ringabegreppet, det vill säga att låta den omständigheten att sanering företagits efter utsläppet och andra tillfälliga omständigheter spela in i ringabedömningen. Propositionen är mycket tydlig på den punkten då den anger att HD-domen på området (som omnämns i avsnitt 3.2.2 och refereras i avsnitt 4.3.1) inte längre ska verka prejudicerande. I propositionen uttrycks också att utrymmet att bedöma ämnen med toxiska, bioackumulerande eller svårnedbrytbara ämnen som ringa är i det närmaste obefintlig.¹⁰⁹

När åklagaren i fortsättningen ska visa att en skaderisk varit större än ringa kommer denne inte att mötas av lika stora svårigheter som tidigare. Vid utsläpp av vissa ämnen ska det till och med i princip alltid vara fråga om en icke ringa risk.

Ovan nämnda rättsfall samt rättsfall från underrätterna kommer i avsnitt 4.3 att gås igenom för en analys om denna ändring i ”icke ringarekvisitet” kommer att få någon verklig effekt i miljöbrottsbekämpningen.

Miljösanktionsavgift och företagsbot: För de mindre allvarliga överträdelser som istället för straffansvar kommer att föranleda miljösanktionsavgift, blir konsekvensen att det subjektiva rekvisitet inte

¹⁰⁹ Prop. 2005/06:182 s. 64f.

behöver uppfyllas för dessa gärningar. Dessa gärningar kommer alltså lättare att sanktioneras men de kommer inte längre att vara kriminella.

När det gäller företagsbot kommer de lättade kraven att medföra att företag i större utsträckning än tidigare kan visas vara ansvariga för miljöbrott som sker i verksamheten. Detta för att åklagaren inte längre behöver visa att brottet inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som varit förenade med verksamheten. Det räcker för åklagaren att visa att brottet begåtts av en företrädare för verksamheten eller någon inom verksamheten med särskilt ansvar. Jag återkommer till detta i avsnitt 4.6.

4 Rättsfallsstudier

4.1 Avgränsning och disposition

Trots att miljöbrottsbestämmelsen inte ändrades då den flyttades från brottsbalken till miljöbalken, har jag valt att begränsa denna studie till rättsfall som behandlats under miljöbalkens bestämmelser. Detta för att hålla materialmängden på en överblickbar nivå. Eftersom vållandebrottet i miljöbalken 29 kapitlet 2 § genom kommande lagändring förs in miljöbrottet i 29 kapitlet 1 §, undersöker jag åtal under båda dessa paragrafer.

Med utgångspunkt från ett så gott som fullständigt domsregister över domar på miljöområdet fram till 2006-03-31, tillhandahållet av Stefan Karlmark, har jag tagit fram domar under miljöbalken 29 kapitlet 1 § 1 p och 2 §. Rättsfallsstudierna bygger delvis på ett praktikarbete jag gjorde under våren 2006.¹¹⁰

I avsnitt 4.1 – 4.3 studeras ogillade domar. Jag tittar närmare på de åtal som ogillats på grund av brister i föroreningsrekvisitet (4.1), brister i farerekvisitet (4.2) och på grund av att brister i vad jag kallar ”icke ringarekvisitet” (4.3). Ogillandeskälens diskuteras sedan mot bakgrund av de ändringar i rekvisiten som träder ikraft i januari 2007, för en analys av huruvida åtalen vid tillämpning av den nya lydelsen av miljöbrottsparagrafen hade lett till fällande domar.

Avsnitt 4.4 – 4.6 gäller sanktioner. I avsnitt 4.4 studeras brottsrubricering. Jag tar upp utsläpp som lagförts under miljöbalkens 29 kapitel 3-4 §§ för att se om sådana utsläpp efter årsskiftet kan komma att lagföras som miljöbrott istället. Miljöbrottets straffvärde i HD:s praxis studeras i avsnitt 4.5. Detta för att kunna bilda en uppfattning om hur straffvärdebedömningen kan komma att påverkas av lagändringen. På liknande sätt studeras HD:s praxis om företagsbot i avsnitt 4.6, mot bakgrund av denna uppskattar jag hur ändringarna i reglerna om företagsbot kan komma att förändra sanktioneringen av miljöbrott.

4.2 Från förorening till utsläpp av ämne

Norrköpings TR dom 2005-05-31 i mål nr B 3585-04

De tilltalade hade eldat upp bredbandskablar av polyeten. Rökutvecklingen blev kraftig och svart. Tingsrätten ansåg att ingen utredning lagts fram som visat att polyeten är miljöfarligt vid förbränning och att endast en kraftig rökutveckling inte kan anses utgöra en förorening av luften i miljöbalkens mening.

Förbränning av polyeten kan leda till att den giftiga gasen kolmonoxid bildas. Utsläpp av kolmonoxid i luften skulle utgöra en förorening, men det

¹¹⁰ Molander och Stern, *Utvärdering av föreslagen ändring av miljöbalkens straffbestämmelser - miljöbrott*.

är i målet inte visat att kolmonoxid bildats. Den nuvarande lagstiftningen kräver förorening. Vid bedömning av ett mål som detta enligt den kommande lydelsen av miljöbrottsparagrafen, som innebär att utsläpp av ämne räcker för att straffansvar ska inträda, skulle målet inte ha ogillats på denna grund. Då utsläppet i detta fall inte visats vara farligt skulle målet antagligen ha ogillats ändå. Vid utsläpp av ett ämne som inte typiskt sett anses farligt finns ingen farepresumtion. Jag ska återkomma till ämnet polyeten och förbränning av plast i avsnitt 4.2.1.

Värmland TR dom 2005-04-26 i mål nr B 2041-05

Den tilltalade hade, av oaksamhet när han fyllt på en bensinmacks dieseltank, orsakat att cirka 10 liter olja hamnat på en gräsmatta och på asfalt. Tingsrätten konstaterade först att dieselolja innehåller cancerogena ämnen och ämnen som även på annat sätt är skadliga för djur och växter. Rätten ansåg att detta talade för att förutsättningarna för att döma för vållande till miljöstörning var uppfyllda. Men åklagaren hade inte visat annat än att oljan runnit ut på gräsmattan. Inga uppgifter fanns som visade att oljan trängt ner i marken varför ingen förorening varit för handen.

Ändringen i föroreningsrekvisitet medför att gärningen anses fullbordad redan när ett ämne släppts ut och får som konsekvens att man i fall som detta kan döma till ansvar trots att ingen förorening visats. Dieselolja är ett typiskt sett farligt ämne (se 4.3.2). Det problem som uppstår är dock om ett fall som detta kan bedömas som ringa. Jag återkommer till detta i avsnitt 4.1.3. Här nöjer jag mig med att konstatera att detta mål i vart fall inte skulle ha ogillats på den grunden att ingen förorening skett, om den kommande miljöbrottsparagrafen tillämpats vid bedömningen.

Hovrätten för Nedre Norrland dom 2004-05-24 i mål nr B 1237 -02

200 kubikmeter gödsel blandat med hö hade lagts upp på en sluttning 100 meter från Storsjöns strand och 200 meter från ett dricksvattenintag. Åklagaren ansåg att föroreningar från gödselupplaget hade följt med smältvatten ner till sjön och förorenat den. Som bevis hade åklagaren prover från vattnet nedanför gödselupplaget som visade på förekomst av koliforma bakterier och E. coli. Försvaret hävdade att denna förorening kunnat komma från en annan källa. Hovrätten anförde att ”gödsling av mark är sedan gammalt ett naturligt inslag i jordbruket och när gödsel absorberas av marken kan det knappast anses utgöra en förorening av marken.” Domstolen ogillade därför åtalet.

Det är förvisso sant att gödsel används i jordbruket men under kontrollerade former. När gödsel kommer ut på marken oavsiktligt, utan praktiskt syfte i jordbruket, måste det dock vara att betrakta som ett utsläpp. När utsläppt gödsel absorberas av marken förändrar det recipientens sammansättning på så sätt att det enligt min uppfattning borde vara fråga om förorening. Rätten har dock valt att inte betrakta gödselupplaget som förorenande och åtalet föll alltså redan på föroreningsrekvisitet. Om målet bedömts i enlighet med den kommande ändrade miljöbrottsparagrafen hade utsläppsrekvisitet sannolikt ansetts uppfyllt. Det betyder dock inte att åtalet hade gillats, nästa fråga hade då varit om utsläppet orsakat risk för skada

som varit annat än ringa. Jag återkommer till gödselutsläpp i avsnitt 4.2.1 och 4.3.2.

→Med anledning av de ovan genomgångna rättsfallen drar jag den slutsatsen att ändringen från *förorening* till *utsläpp av ämne* i miljöbrottsparagrafen inte kommer att få någon större verklig betydelse för utgången i miljöbrottmål. Möjligen kan den nya lydelsen förenkla rättstillämpningen något genom att begreppet utsläpp är lättare definierat än begreppet förorening. Den utvidgning av det straffbara området som ändringen i detta rekvisit medför, kommer sannolikt inte spela någon verklig roll då dessa fall troligtvis inte kommer att passera farerekvisitet och icke ringarekvisitet.

4.3 Från konkret till presumerad fara

Då ogillandegrunden i domskälen ofta uttrycks med frasen *"utsläppet har såvitt visats icke medfört sådana hälsorisker för människor eller sådana skador på djur eller växter som inte är av ringa betydelse eller annan betydande olägenhet i miljön"*¹¹¹ är det ofta svårt att veta om ingen risk funnits eller om det funnits en risk som varit ringa. Jag har dock funnit några rättsfall där rätten tydligt uttryckt att det inte ansetts funnits någon (ens ringa) risk för människors hälsa eller miljön.

Göta Hovrätt dom 2006-02-23 i mål nr B 1930-05

Cirka 5 kubikmeter såpa och svartlut från en sulfatfabrik rann över en invallning, via dagvattenbrunnar ut i en å och vidare till en sjö. Hovrätten slog först fast att: *"Utsläppet har innehållit komponenter som är akut toxiska för vattenlevande organismer och har orsakat skummning i ån, omfattande grumling i ån och sjön samt fiskdöd. Vid provtagning har konstaterats höga halter av syreförbrukande ämnen."* Antalet döda fiskar som funnits var sextio. Detta ansåg hovrätten vara ringa med anledning av att sjön måste innehålla mellan tio och tjugo ton fisk. Den praktiskt beaktansvärda skaderisken för djur var alltså endast ringa. Hovrätten gick sedan vidare till att diskutera den praktiskt beaktansvärda risken för människors hälsa och växter, med utgångspunkt att ingen rent faktisk skada på människors hälsa eller växter uppstått. Då utsläppet begränsades bland annat genom att spån lades ut och då det inte funnits möjlighet att utsläppet kunnat ske utan att någon av de anställda upptäckt det och ingripit, fann hovrätten att utsläppet inte medfört någon praktiskt beaktansvärd risk för människors hälsa eller på växter. Risken för djur var som sagt endast ringa. Åtalet ogillades därför.

Trots att utsläppet och dess konsekvenser är noga utrett och bland annat fiskdöd konstaterats anser hovrätten alltså att ingen praktiskt beaktansvärd risk för människors hälsa uppstått. Om detta mål hade bedömts efter att lagändringen trätt ikraft, hade utgången sannolikt blivit en fällande dom.

¹¹¹ Kalmar TR dom 2002-06-07 i mål nr B 675-02.

Hovrätten konstaterade att ämnet som släpptes ut hade bland annat akut toxiska egenskaper och därmed skulle farepresumtionen slå in enligt den nya lagstiftningen. Faran skulle knappast kunna betraktas som ringa.

Hovrätten för Västra Sverige dom 2005-03-17 i mål nr B 2651-03

300-2000 kg ammoniak hade runnit ut i avloppet från en industrilokal och vidare till ett reningsverk. Ammoniaken var blandad med vatten och kalk. Åklagaren hävdade att utsläppet lett till skada eller risk för skada då kraftiga störningar uppstått i reningsverket genom att såväl biologisk som kemisk rening slagits ut eller minskat i verkningsgrad och orenat eller otillräckligt renat avloppsvatten med förhöjt pH-värde därmed kommit att transporteras till en å som mynnar ut till en älv. Hovrätten konstaterade att "ammoniak är ett mycket farligt pH-höjande ämne som är mycket giftigt för vattenlevande organismer" och att samhällets målsättning är att minska det totala utsläppet av ammoniak. Till följd av utspädning med vatten var dock koncentrationen av ammoniak, när det nådde fram till reningsverket, 66 mg / liter. Detta är, enligt sakkunnig åberopad av de tilltalade, strax över normalvärdet och långt under gränsen för vad som anses farligt. Hovrätten ansåg därför att ingen risk för miljöskadlig effekt uppstått och ogillade åtalet.

Då det är ostridigt att ren ammoniak har mycket farliga egenskaper borde en bedömning enligt den kommande lagstiftningen leda till att farepresumtionen slår in. Några frågor uppstår dock: Ska man alltid utgå från det rena ämnets typiska farlighet vid utsläpp eller spelar koncentrationen någon roll? Ammoniak är enligt kemikalieinspektionens föreskrifter endast "irriterande" i koncentrationer under 5 %. Är utsläpp av en 5 %-ig ammoniaklösning då typiskt sett farligt? Gör det någon skillnad om mängden, som i förevarande fall, är avsevärd? Dessa frågor diskuteras vidare i kapitel 5. Jag nöjer mig här med att konstatera att det måste vara ämnets koncentration när det släpptes ut som är av betydelse, inte hur det sedan har blandats ut med recipienten.

Sundsvalls TR dom 2003-02-25 i mål nr B 2045-01

10-20 kubikmeter flytgödsel svämmade över en gödselbrunn och nerför en slänt över vägen ca 100 meter i riktning mot ett vattenförande dike. Den tilltalade hejdade flödet när det upptäcktes, lät gödslet frysa på, eftersom utsläppet skett på vintertid, och avlägsnade det. Detta tog två dagar. Tingsrätten ansåg att den möjliga effekten (att gödsel skulle nå ytvattnet) relativt snabbt och enkelt kunnat begränsas. Risken var därmed inte så beaktansvärd att straffansvar kunnat komma ifråga.

Gödsel ska, enligt propositionen, anses som typiskt sett farligt för känsliga vattendrag. Frågan blir då om det krävs att gödsel nått ett känsligt vattendrag för att farepresumtionen ska slå in eller om det räcker att det typiskt sett funnits en risk för att gödsel skulle nå vattnet. Därtill kommer frågan om huruvida gödselutsläpp kan bedömas som ringa. Detta återkommer vi till i nästa avsnitt samt i kapitel 5.

HovR Nedre Norrland dom 2001-02-02 i mål B 221-00

Den tilltalade hade eldat avfall i form av ensilagesäckar av polyeten tillsammans med hö. Röken blåste in över en grannfastighet. Rätten tog fasta på ett sakkunnigt vittnes uppgifter som angav att förbränning av polyeten visserligen kan orsaka att den giftiga gasen kolmonoxid bildas, men att denna gas inte medför hälsofara för människor som befinner sig några hundra meter bort, då kolmonoxiden späds ut i luften, och att gasen inte kan medföra annan miljöskadlig effekt. Ingen praktiskt beaktansvärd risk fanns således.

Eldning av polyeten var det också fråga om i ett rättsfall som behandlats ovan, då rätten ansåg att ingen förorening ägt rum. Här hade alltså en förorening visst ägt rum men innebar ingen fara. Rätten konstaterar även i detta mål att kolmonoxid, som är en giftig gas, kan bildas vid förbränning av polyeten men att så inte visats vara fallet i detta mål. Om kolmonoxid släppts ut i luften spelar, efter lagändringens ikraftträdande, ingen roll hur många meter ifrån där människor vistades som eldningen skedde, farepresumtionen skulle slå in i alla fall. Att kolmonoxid späds ut i luften bör inte heller påverka farepresumtionen. Kolmonoxid är enligt KIFS bland annat giftigt och reproduktionstoxiskt, varför sådant utsläpp knappast kan anses som ringa.¹¹² Vid förbränning av polyeten synes det dock omöjligt att i efterhand bevisa huruvida kolmonoxid bildats eller ej. Därför torde sådana mål inte heller i fortsättningen kunna leda till fällande dom.

→Farepresumtionen i den kommande lagstiftningen hade troligtvis slagit in i nästan alla dessa mål. De hade därför sannolikt inte ogillats på grund av brister i farerekvisitet. (Med undantag av målet som rör förbränning av polyeten.)

Eftersom icke-ringarekvisitet finns kvar även efter årsskiftet skulle dessa mål möjligtvis ändå kunnat ha ogillats. Särskilt i målet som rör utsläpp av ammoniak ligger en ringaförklaring nära till hands.

Särskilt vid vissa typer av utsläpp har det tidigare varit svårt att bevisa att en fara uppkommit. Förorening genom förbränning exempelvis, har tidigare inneburit en svår bevissituation för åklagaren, varför många förbränningsfall inte åtalats som miljöbrott (vilket jag återkommer till i avsnitt 4.4.2). När ämnen släpps ut i luften utomhus är det svårt att uppmäta några effekter på grund av den utspädning som direkt sker och därför också svårt att visa att någon typisk risk för miljöskadlig effekt förelegat. Min uppfattning är därför att farepresumtionen kommer att kunna få betydelse särskilt i förbränningsfall. En förutsättning är dock att man kan fastställa vilka ämnen som eldats, eller bildats genom eldningen, och hur farliga dessa ämnen är. I de två förbränningsmål jag tagit upp, eldning av polyetenplast, har det inte gått att bevisa att farliga ämnen bildats. Farepresumtionen slår ju bara in när det eldade ämnet i sig är farligt eller med säkerhet ger upphov till farliga ämnen vid eldning. Det kommer därför krävas naturvetenskaplig expertis för att fastställa vilka ämnen som eldats och bildats i de enskilda fallen.

¹¹² KIFS 2005:5 och 2005:7.

4.4 Mindre utrymme för ringabedömning

Som nämnts i avsnitt 3.2.2 har högsta domstolen avgjort ett mål där hälso- och miljörisken ansågs vara ringa. Jag ska först återge det rättsfallet för att sedan gå vidare till rättsfallen från underrätterna. Det rör sig om en avsevärd mängd rättsfall som av utrymmesskäl inte alla kan analyseras ingående här. Jag har därför delat in dem efter vilket ämne som släppts ut och lyfter fram de generella orsakerna till varför riskerna eller effekterna bedömts vara ringa, sedan gör jag en generell bedömning av hur sådana utsläpp som det rört sig om kommer att behandlas av domstolarna i fortsättningen.

NJA 2003 s. 659

Åtalet gällde vållande till miljöstörning enligt miljöbalken 29 kap 2 §. Den tilltalade var ägare och VD för ett industriföretag. Utanför företagets lokal fanns en oljecistern ur vilken företagets lastbilar brukade tanka. Cisternen var försedd med tidlås för att omöjliggöra tankning vissa tider. Den tilltalade öppnade oljepumpens munstycke då tidlåset var på. När tidlåset följande morgon slog av rann mellan 500 och 1 000 liter dieselolja ut på asfalten och ned i en dagvattenbrunn 10 meter därifrån. Brunnens avloppsledning anslöt till kommunens dagvattennät som via en mindre bäck går ut i Mälaren. Avståndet från den första brunnen till utloppet i Mälaren är någon kilometer. När utsläppet upptäcktes av den åtalade, 45 minuter senare, ringde denne brandkåren och lade ut sågspån på asfalten. Ett saneringsföretag skötte rengöring av brunnar och ledningssystem. Någon negativ effekt på miljön kunde, efter saneringsåtgärderna, inte konstateras.

Frågan för högsta domstolens prövning gällde om utsläppet lett till en förorening som kunnat medföra sådana hälsorisker för människor eller sådana skador på djur eller växter som inte varit av *ringa betydelse*. HD slog fast att det utsläpp som skett utgjorde en förorening i miljöbalkens mening, samt att dieselolja innehåller ett flertal cancerframkallande ämnen och ämnen som är skadliga för vattenlevande organismer. Vidare fann man att dieseloljan i det här fallet kunna läcka ut i en dricksvattentäkt och även ned i grundvattnet, och att *om ingripande inte skett* hade utsläppet kunnat medföra hälsorisker eller skador på djur och växter. Genom de efterföljande saneringsåtgärderna hade alltså utsläppet inte lett till någon praktiskt beaktansvärd risk för skada av annat än av ringa betydelse.¹¹³

Dieselolja finns i flera olika utföranden. För att veta hur en speciell olja klassificeras krävs denna oljas produktinformation. Gemensamt för alla dieseloljor är dock att de är ej lätt biologisk nedbrytbara. Förväntad toxicitet i vattenmiljö är 1-100 mg/l.¹¹⁴ Dieselolja är därför ett sådant ämne som, enligt den senaste propositionen, vid utsläpp ger upphov till presumtion för skaderisk. Då det inte finns utrymme för att bedöma ett utsläpp av ett ämne med toxiska eller svårnedbrytbara egenskaper som ringa skulle detta åtal, med tillämpning av den kommande lagstiftningen, lett till en fällande dom.

¹¹³ Se kritik av detta rättsfall i Karlmark, JT kap.5.

¹¹⁴ Frost och Jönsson

Även om det hade varit fråga om ett ämne som inte haft någon av ovanstående egenskaper, är det möjligt att domen med tillämpning av den kommande lagstiftningen skulle ha blivit gillande eftersom anledningen till ringabedömningen var att saneringsåtgärder vidtogs.

Utsläpp av olja och tungmetall: Det ovan refererade HD-målet rörde utsläpp av dieselolja. Det rådde där ingen stridighet om oljans farliga egenskaper. Kemikalieinspektionens föreskrifter innehåller beteckningar för olika sorters oljor. Olika oljor är alltså olika farliga. Åklagarna i de olika målen har inte haft problem att belägga oljornas, i de aktuella fallen, farliga egenskaper. Generellt sett borde oljor vara att anse som typiskt sett farliga, även om det finns vissa miljövänligare typer av olja. Tungmetaller borde alltid vara att anse som typiskt sett farliga då de är kemiska grundämnen och onedbrytbara. De flesta tungmetaller är giftiga, speciellt bly, kadmium och kvicksilver. Olika sorters metaller finns listade i kemikalieinspektionens föreskrifter.¹¹⁵

Göta Hovrätts dom 2004-04-16 i mål nr B 2503-03

En oljecistern hade stått utomhus och rostat sönder varvid ca 200 kubikmeter dieselolja läckt ut. Det saknades invallning runt cisternen och 4200 liter oljeblandat vatten och 241 ton oljeförorenad jord tillvaratogs från området. Utsläppet skedde vintertid på en plats som var i princip horisontal och där markvattnet inte hade kontakt med grundvattnet. Åklagaren hävdade att läckaget lika väl kunnat ske sommartid, när inga människor var i närheten eller då väderförhållandena varit ogynnsamma och att det inte skulle vägas in i bedömningen att förhållandena just vid utsläppet varit goda och lett till att ingen skada skett. Hovrätten fann att prövningen skulle ske med utgångspunkt i att läckaget skett vintertid med beaktande av att vädret kunnat variera. Då tillsyn skett regelbundet fann hovrätten inte skäl att väga in i bedömningen att utsläppet kunnat förbli oupptäckt under längre tid eller att sanering av annan anledning inte kunnat dröja.

Hovrätten för Västra Sverige dom 2002-06-24 i mål B 4568-01

2 liter spillolja hälldes över myrstackar. Jorden på platsen var moränjord som kännetecknas av att den är tät och att föroreningar därför inte så lätt tränger ner i den utan rinner av på ytan. Marken sluttar ner mot ett vattenförande dike. Tingsrätten kom fram till att handlandet som varit kort, tillfälligt och mycket begränsat inte medfört någon praktiskt beaktansvärd risk för miljökada. Hälsorisen och skadan bedömdes därför vara av ringa betydelse.

Göta HovR dom 2002-03-20 i mål B 105-01

Två containrar innehållande metallspån förorenade med skärolja, en särskild sorts olja vald av det ansvariga företaget för dess ”miljövänliga” egenskaper¹¹⁶, hade stått utomhus varvid oljeemulsion hade läckt ut på

¹¹⁵ KIFS 2005:5 och 2005:7.

¹¹⁶ Hangsterfer S-502 CF, enligt produktinformationen en mineralbaserad olja klassad som icketoxisk och fri från formaldehydlösande ämnen, bor, klor, zink, PCB, baktericider, kolofonium, dietanolaminer (DEA), nitrit, nitrat och ämnen som kan skada ozonskiktet.

marken under containrarna. Hovrätten konstaterade att oljan, en petroleumprodukt, typiskt sett är miljöfarlig. Koncentrationen i vattnet i gropan under containrarna var dock låg, ca 2,5 % och mängden liten. Det var inte visat att föroreningen spritt sig i omgivningen och hovrätten fann därför att föroreningen sammantaget varit av ringa betydelse för miljön.

Sundsvalls TR dom 2002-06-14 i mål B 177-02

Ett företag bedrev miljöfarlig verksamhet på en fastighet. Provresultat visade att det förekommit en markförorening på fastigheten genom läckage av någon form av vätska, som innehållit 5,2 milligram etylenglykol per liter. Vätskan kom från någon av de oljefat som stod på fastigheten och som företaget därmed var ansvarigt för. En hund som rastades på området fick i sig så mycket glykol att den till följd av förgiftning var tvungen att avlivas. Hunden hade dock varit okopplad, rört sig på ett stort område och ingen hade sett den slicka i sig vätskan. Tingsrätten ansåg det därför inte ställt bortom rimligt tvivel att det var just vätskan som den tilltalade ansvarade för som orsakat hundens förgiftning. Det var därför, och genom att föroreningen funnits under relativt kort tid, inte visat att de risker föroreningen kunnat medföra var annat än ringa.

Gävle TR dom 2002-12-10 i mål B 487-02

Slamhaltigt vatten med tungmetaller hade tömts ut på en plan utanför en verkstad. Det finns i domen ingen information om vätskans mängd, innehåll eller koncentration. Tingsrätten konstaterade att ingen av de hörda personerna har ansett sig kunna säga att utsläppet medfört eller kunnat medföra vare sig hälsorisker för människor eller skador på djur eller växter. Ändå ansåg tingsrätten att utsläppet inneburit att tungmetaller hamnat på en plats där de inte normalt skall förekomma och uppenbarligen medfört olägenhet i miljön. Utredningen gav dock inte belägg för att denna olägenhet varit betydande.

→Rena markföroreningar är inte direkt straffbara, vilket dessa rättsfall ger uttryck för. Det krävs för att miljöbrott ska vara för handen skada eller risk för skada på människors hälsa, djur eller växter. Så även enligt den kommande lydelsen av miljöbrottsparagrafen. I alla ovan refererade rättsfall har markföroreningar, av typiskt farliga ämnen alltså visats, men åklagarna har inte lyckats bevisa fara för människors hälsa, djur eller växter som varit allvarligare än ringa. Den nya lagen medför en presumtion för fara för människors hälsa, djur eller växter redan vid utsläpp av ett typiskt farligt ämne, helt oberoende av recipienten. Då utrymmet att bedöma utsläpp av sådana typiskt skadliga ämnen som ringa är mycket begränsat skulle utsläpp i mål som dessa definitivt falla under det straffbara området, enligt den nya miljöbrottsparagrafen. Möjligtvis skulle målet från Göta hovrätt¹¹⁷, då det rörde sig om en relativt miljövänlig skärolja i mycket låg koncentration och liten mängd på begränsad plats, kunna bedömas som ringa.

¹¹⁷ Göta hovrätt mål nr B 105-01.

Utsläpp av gödsel och avloppsvatten: Jag har redan tittat närmare på två rättsfall som gällde utsläpp av gödsel. Ytterligare två gödselfall har ogillats på grund av att skada eller risk bedömts vara ringa.¹¹⁸ Det finns också ett ogillat mål som rör utsläpp av avloppsvatten. Dessutom finns en stor mängd åtal som rör hantering av gödsel och avlopp som lagförts under andra paragrafer. Jag återkommer till dessa under avsnitt 4.5.2.

Östersund TR dom 2003-03-28 i mål B 920-01

Flytgödsel hade runnit ut genom en ventilationskanal, ut från ladugården över en åker ner i ett dike. Åklagaren hävdade att föroreningen trängt eller kunnat tränga ner i grundvatten och intilliggande brunnar. Analysresultat från prover ur en brunn i närheten visade höga eller mycket höga halter av koliforma bakterier, heterotrofa bakterier samt ammonium och nitrit, tydande på påverkan från avlopp, gödsel eller liknande. Tingsrätten ansåg det dock inte styrkt att dessa föroreningar härrörde från gödselutsläppet. Vidare hade marken varit frusen och gödslet fraktats bort inom ett dygn.

Handens TR dom 2001-12-11 i mål B 722-01

Stallgödsel från en ridanläggning hade förvarats direkt på marken vid ett antal tillfällen. Grannarna hade upplevt att vattnet i deras damm blev brunfärgat och luktade gödsel och fått problem med magsjuka. Koliforma bakterier hade också uppmätts i dricksvattnet. Tingsrätten fann det styrkt att ”i vart fall en del av föroreningarna härrör från ryttarcentrets bristfälliga gödselhantering”, men att de hälsorisker och olägenheter som uppstått inte varit av sådan betydelse att de nått upp till den nivå som krävs för straffbarhet.

Växjö TR dom 2003-10-21 i mål 1972-02

En avloppsanordning hade anlagts olovligen och var så undermålig att avloppsvatten släpptes ut och förorenade en närliggande fastighet. Tingsrätten fann att föroreningen kunnat medföra skador på djur som inte var av ringa betydelse. Dock ansågs att då det förorenade området varit avstänglat på sådant sätt att djur inte kunnat komma i kontakt med det förorenade vattnet eller grödan på marken, och med hänsyn till den förhållandevis begränsade tid föroreningen avsett så hade risken för skada eliminerats.

→Mitt intryck av dessa domar är dels att domstolarna ansett att det saknats tillräckligt orsakssamband mellan gärning och miljöskadlig effekt, dels att uppkomna och möjliga miljöskadliga effekter inte varit tillräckligt allvarliga, delvis på grund av saneringsåtgärder i efterhand. Enligt den kommande lagstiftningen ska fara presumeras vid utsläpp av gödande ämnen till känsliga vattendrag helt oberoende av uppmätta miljöskadliga effekter och efterföljande saneringsåtgärder. Ringa kan risken vara endast om det utsläppta ämnet varit av ringa farlighet eller i ringa mängd, eller

¹¹⁸ Östersunds TR mål nr B920-01 och Handens TR mål nr B 722-01.

annars sett i förhållande till skyddsvärdet obetydligt. Bestämmelserna om gödselhantering är till för att skydda mot exempelvis övergödning av vattendrag. ”Ingen övergödning” är det sjunde av riksdagens sjutton miljö kvalitetsmål. Enligt detta mål ska halterna av gödande ämnen i mark och vatten inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten inom en generation. Skyddsvärdet torde därmed vara starkt när det gäller utsläpp av gödande ämnen. Åtalen i dessa mål skulle därmed, i min uppfattning, sannolikt ha gillats om de bedömts i enlighet med den kommande lagstiftningen. I målet rörande avloppsvatten¹¹⁹ tycks det mig tydligt att tingsrätten ansåg en abstrakt fara ha förelegat men inte konkret fara. Även det åtalet skulle därmed ha gillats om det bedömts i enlighet med den kommande lydelsen av miljöbrottsparagrafen.

Utsläpp av kemikalier: Miljöbalken 29 kapitlet 3 § innehåller en bestämmelse om miljöfarlig kemikaliehantering. Ansvar enligt denna paragraf ska inte dömas ut om ansvar kan dömas ut för miljöbrott. Paragrafen dikterar straffansvar för den som tar befattning med kemiska produkter utan att vidta de försiktighetsåtgärder som krävs för att motverka eller hindra skador. Genom den antagna propositionen ändras även denna paragraf vid årsskiftet. Dessa ändringar ska vi inte gå närmare in på här. I några fall har åklagarna valt att åtala för miljöbrott när det varit fråga om miljöfarlig kemikaliehantering. Sådana åtal som ogillats ska jag gå in på här. Senare, i avsnitt 4.5.1, tittar jag närmare på om ändringen i miljöbrottsparagrafen kommer att göra fler fall av miljöfarlig kemikaliehantering åtalbara som miljöbrott. De kemikalier som släppts ut i de här aktuella målen är ammoniak, lut, bitumenemulsion och järnklorid. Dessutom behandlas utsläpp av färg och lösningsmedel innehållande blandade kemikalier. *Ammoniak* är en färglös gas med stickande lukt. Koncentrationen av ammoniak i vattenlösningar är avgörande för klassificeringen. Vattenfri ammoniak och ner till $\geq 25\%$ -iga lösningar märks med T som står för giftig och N som står för miljöfarlig. Sådan koncentration är enligt KIFS bl.a. mycket giftig för vattenlevande organismer. Skadligheten sjunker dock vid lägre koncentrationer: lösningar om $\leq 25\%$ - 5% ammoniak märks med T och lägre koncentrationer märks med Xn som står för hälsoskadlig. *Lut* kallas också natriumhydroxid, natronlut, kaustiksoda eller bara soda. Natriumhydroxid är ett fast ämne som är lösligt i vatten och lösningen, (natronlut) är starkt basisk, och har därmed en pH-höjande effekt. Vid en koncentration om 5% och mer klassificeras ämnet som starkt frätande, koncentration om 2% till 5% klassificeras som frätande och koncentration om 0,5% till 2% klassificeras som irriterande för ögonen och huden. *Järnklorid* är enligt vad som framkommit i målet ett miljöskadligt ämne med starkt pH-höjande egenskaper. *Bitumenemulsion* klassificeras inte som miljö- eller hälsofarlig, men kan vara irriterande för hud och ögon.¹²⁰

¹¹⁹ Växjö TR mål nr B 1972-02.

¹²⁰ KIFS 2005:5 och 2005:7.

HovR Övre Norrland dom 2004-10-05 i mål B 629-02

640 kubikmeter natronlut hade läckt ut från en fabrik och flutit ut på marken och via ett avloppsdike och en intern reningsanläggning runnit ut i Kalixälven. Provtagningar visade att pH-värdet i reningsdammen var förhöjt, men då föroreningen nådde älven späddes lutet ut så mycket att värdet i älven inte var mycket högre än normalt och fortfarande drickbart. Lutet påverkade reningsprocessen i dammen så att vissa ämnen som normalt skulle ha brutits ned släpptes ut i älven. Sakkunniga förklarade dock påverkan på ekosystemet som försumbar. Hovrätten konstaterade först att natronlut åtminstone i höga koncentrationer kan leda till skador i miljön. Därefter fastslogs att inga miljöskadliga effekter till följd av utsläppet visats eller ens gjorts sannolika. Återstod då frågan om *fara* för miljöskadlig effekt: Det fanns risk för att en något större mängd lut kunnat rinna ut, men detta ansåg hovrätten inte skulle ha påverkat miljöeffekten nämnvärt. Det enda sätt som lutet kunde nå älven var genom reningsdammen, där alltså ämnet späddes ut. Någon risk för annat än ringa miljöskadlig effekt fanns därför inte.

Göta HovR dom 2002-02-13 i mål nr B 337-01

Ett mejeri hade släppt ut ca 2500 liter 3,2-procentig lutlösning till ett reningsverk, vilket slog ut den biologiska reningsprocessen i verket som tvingades släppa ut ca 300 000 liter orenat avloppsvatten till havet. Ett par dagar senare släppte mejeriet ut ytterligare lutlösning, och det var för detta utsläpp den tilltalade åtalades. Efter det senare utsläppet förhöjdes pH-värdet i reningsverket kraftigt. Försvarets vittne hävdade att mätningarna angav att pH-värdet var högt därför att ledningarna spolats rena med vatten. Rent vatten är mer påverkbart än smutsigt vatten, varför utslaget blev stort. Denna invändning vederlades inte av åklagaren varvid det inte var visat att att den möjliga miljöskadliga effekten inte var mer än ringa.

Lunds TR dom 2003-12-05 i mål B 1388-01

Järnkloridlösning hade i samband med påfyllning av tank på avloppsreningsverks område svämmat över tanken och via en ventil runnit ut i en närbelägen å. Åklagaren hävdade att det rört sig om i vart fall 2 kubikmeter järnklorid. Den tilltalade ansåg att det kunde vara mycket mindre än så. En anställd på företaget uppskattade mängden till 1000 liter. Inga skador på flora eller fauna kunde visas. Ett sänkt pH-värde om två enheter uppmättes nedströms i ån. Hovrätten konstaterade att det otvivelaktigt skett ett visst utsläpp men att osäkerheten kring mängden, sammanvägt med vad som framkommit om järnkloridens allmänna farlighet och möjliga inverkan på ån ledde till att det var omöjligt att fastställa att en tillräckligt stor mängd släppts ut för att fara för miljöskadlig effekt som inte är ringa förelegat.

HovR för Nedre Norrland dom 2004-03-25 i mål B 714 -02

50-200 liter bitumenemulsion med varunamnet BE 50R spreds i samband med vägläggning. Ämnet hamnade i ett buskage, på en grusväg och i en bevattningsdamm. Domstolen kunde inte knyta den tilltalade till det utsläpp som funnits i dammen, endast till de övriga fläckarna. Rätten utgick från

tillverkarens informationsblad och ett utlåtande från densamme, och kom fram till att långvarig eller upprepad kontakt med emulsionen kan förorsaka hud- och ögonirritation hos speciellt känsliga personer, att den i emulsionen ingående naftan är klassificerad som farlig för vattenmiljön, men att koncentrationen av nafta i ämnet är låg, mindre än 3%. Att vattenprover inte visade spår av emulsionen och att tillverkaren genom tester kommit fram till att ämnet inte var miljöfarligt. Möjlig fara för miljöskadlig effekt var därför ringa.

Kalmar TR dom 2002-06-07 i mål B 675-02

15-20 liter 5%-ig ammoniaklösning hade hållts ut på marken. Tingsrätten ogilade målet med motiveringen ”enligt Kemikalieinspektionens författningssamling KIFS 1999:3 bedöms ammoniaklösning i sådan koncentration som irriterande men ej miljöfarlig eller frätande.” Utsläppet hade därför såvitt visats inte medfört hälsorisker eller skador som inte är av ringa betydelse eller annan betydande olägenhet i miljön.

→ Samma problem uppstår kring lut som kring ammoniak, det vill säga farligheten beror på koncentrationen. Avgörande för ansvarsbedömningen är, enligt den kommande lagstiftningen, koncentrationen av utsläppet, inte hur ämnet späts ut i kontakt med recipienten. Mängden av det utsläppta ämnet har naturligtvis också stor betydelse för om utsläppet är straffbart, men mängden är ovidkommande vid avgörandet om ämnet är typiskt sett farligt. Således skulle i målet om utsläpp av järnklorid, vid tillämpning av den kommande lagstiftningen, rätten först fått ta ställning till om järnklorid typiskt sett är farligt. Med hänsyn till vad som framkommit om järnklorids egenskaper, torde ämnet anses som farligt, åtminstone för känsliga vattendrag. Om mängden därefter kan anses vara mycket liten, kan det finnas utrymme för en bedömning av risken som ringa. Bitumenemulsion visades innehålla ämnen som är farliga endast för vattenlevande organismer. Då ämnet inte ansågs typiskt sett farligt eller annars farligt för miljön där utsläppet ägde rum, är det i det målet troligt att bedömningen skulle ha blivit densamma enligt såväl den gamla som den kommande lagen. Målet gällande utsläpp av bitumenemulsion är intressant ur den synvinkeln att ämnets eventuellt farliga egenskaper var föremål för oenighet, vilket är något som kommer att bli vanligare då fokus för straffansvarsfrågan flyttas från utsläppets effekter till det utsläppta ämnets egenskaper.

Min slutsats är att lagändringen kommer att innebära att färre åtal kommer att falla på ”icke ringarekvisitet”, särskilt vid utsläpp av exempelvis oljor, metaller och kemikalier som anses typiskt sett farliga och alldeles särskilt de ämnen som har någon av de egenskaper som listas i propositionen: toxiska, bioackumulerande eller svårnedbrytbara.

Vid utsläpp av vissa ämnen är det svårt att veta hur ringabedömningen ska göras, exempelvis vid utsläpp av låga koncentrationer ammoniak eller lut. Även vid utsläpp av gödsel, om utsläppet inte skett nära vatten, är det svårt att veta hur domstolarna kan komma att resonera. Det är också svårt att förutsäga hur domstolarna kommer att bedöma utsläpp av ämnen som inte typiskt sett anses farliga, men som skett i miljöer där en farerisk ändå kan ha uppstått.

Konstateras kan dock, som visats, att de kommande ändringarna vad gäller bedömningen av vad som kan anses vara ringa kommer att leda till att fler åtal under miljöbalkens 29 kapitel 1 § 1 p kommer att gillas, åtminstone om det i fortsättningen kommer att vara samma typ av mål som förs till åtal.

4.5 Brottsubricering

Jag har tidigare nämnt att det förekommer att gärningar som skulle kunna rubriceras som miljöbrott, rubriceras som andra brott under miljöbalken. Det gäller framförallt miljöbalkens 29 kapitel 3 § om miljöfarlig kemikaliehantering, 4 § om otillåten miljöverksamhet, 7 § om nedskräpning (denna paragraf har mest gemensamt med miljöbrottets förvaringsfall, varför gärningar som lagförts under denna paragraf inte tas upp här) och brott mot 8-9 §§ (tas inte heller upp här av avgränsningsskäl) Jag ska därför nu titta närmare på några gärningar, lagförda under miljöbalkens 29 kapitel 3-4 §§ för att se om gärningar som dessa istället kommer att kunna åtalas under miljöbalken 29 kapitlet 1 § 1p efter ikraftträdande av lagändringen.

Miljöfarlig kemikaliehantering: Jag har funnit åtta mål som lagförts under miljöbalken 29 kapitel 3 § och som rör utsläpp.

Tre mål rör utsläpp av *olja*: I det första målet hölls 3-5 liter spillolja ut på ogräs i bekämpningssyfte.¹²¹ I det andra målet läckte hydraulolja från hydraulpress under några månader och kom ut i vatten- och avloppsledningar.¹²² I det tredje målet läckte en lastbil ut minst 50 liter dieselloja. Ingen praktiskt beaktansvärd risk visades varför rätten inte dömde för miljöbrott utan för miljöfarlig kemikaliehantering.¹²³ Med tanke på vad som ovan visats om olja, farepresumtion och begränsat utrymme för att bedöma sådana utsläpp som ringa, borde utsläpp som i mål som dessa i fortsättningen gå att åtala som miljöbrott.

Två mål rör utsläpp av *färg*: I det ena målet hade utsläpp av webtonex mässfärg skett och ämnet hade nått dagvattenbrunnar. Mängden kunde inte säkerställas men hovrätten konstaterade att det handlat om sådana mängder att fara för miljön uppkommit. Färgen klassificerades som avfall med EWC-kod 200128. Klassificeringen innebär att färgen anses farlig för vattenlevande organismer.¹²⁴ I det andra målet hade en stor mängd färg, klassificerad som farlig, hållts ut i avlopp.¹²⁵ Ansenliga mängder av typiskt sett farliga ämnen hade släppts ut i båda fallen. Farerekvisitet enligt den kommande ändringen i miljöbrottsbestämmelsen är därför uppfyllt. Någon bedömning av utsläppen som ringa borde det inte bli fråga om med hänsyn till mängd och grad av farlighet.

Två mål rör utsläpp av *bekämpningsmedel*: I det ena målet hade granplantor preparerade med Permasect Plus fått stå ute under vatten i en vecka trots att sådant förfarande var förbjudet enligt föreskrift. Medlet

¹²¹ Malmö TR dom 2005-12-01 i mål nr B 6162-05.

¹²² Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2005-11-14 i mål nr B 221-05.

¹²³ Tierp TR dom 2001-10-18 i mål nr B 191-01.

¹²⁴ Göta hovrätt dom 2005-11-29 i mål nr B 1926-05.

¹²⁵ Västmanland TR dom 2001-11-13 i mål nr B 1468-01.

innehöll permetrin som klassificeras som mycket giftigt för vattenlevande organismer och kan orsaka skadliga långtidseffekter i vattenmiljön (märkt Xn = hälsoskadlig, och N=giftig).¹²⁶ Det saknas i målet utredning om faktiska miljöskadliga effekter kunnat uppmätas.¹²⁷ I det andra målet hade ett bekämpningsmedel av klass 1, Gusathion WP (märkt T+ = mycket giftig och N = miljöfarlig)¹²⁸, använts på en jordgubbsodling. Tingsrätten slog fast att ämnet är särskilt skadligt för pollinerande insekter och att alla bin i ett bisamhälle i närheten dog till följd av utsläppet.¹²⁹ Farerekvisitet är uppfyllt i båda målen, då de utsläppta ämnena är konstaterat typiskt sett farliga. Faran borde inte heller kunna vara att betrakta som ringa, då ämnena är klassificerade som giftiga.

I ett mål rörande utsläpp av *svavelsyra* fastslog tingsrätten att syran runnit ut ur en container och ner i en avloppsbrunn med risk för att människor och miljön skulle skadas. Svavelsyra är enligt kemikalieinspektionen starkt frätande, djupgående vävnadsskador uppstår efter tre minuters exponering på oskadad djurhur. Farerekvisitet är alltså uppfyllt och faran kan knappast anses vara ringa.¹³⁰

Otillåten miljöverksamhet: En stor mängd gärningar har lagförts under miljöbalken 29 kapitlet 4 §. Några av dem rör utsläpp och dessa tittar jag närmare på för att se om de skulle kunnat åtalas som miljöbrott enligt den kommande lydelsen av miljöbalken 29 kapitlet 1 § p 1. Jag har funnit tre kategorier av gärningar som lagförts som otillåten miljöverksamhet, där jag anser att gärningarna ligger nära miljöbrottet: 1, användning av otillåtna bekämpningsmedel 2, förbränning och annan luftförorening och 3, gödselhantering. Flera fall rör upplag av muddermassor och rivningsvirke etc. Dessa fall skulle sannolikt också kunna prövas som miljöbrott i framtiden, antingen som utsläppsfall eller förvaringsfall. Med hänsyn till den stora mängd mål som lagförts under miljöbalken 29 kapitlet 4 §, har jag dock av utrymmesskäl inte tittat närmare på den typen av gärningar i denna framställning.

En dom från HD rör *bekämpningsmedel*:

HD dom 2006-05-17 i mål nr B4929-04

Ett skogsföretag använde kemiska bekämpningsmedel. Efter ansökan fick företaget nej till att använda de två medlen *amistar* och *euparen* i ett skyddsområde för vattentäkt. Trots detta avslag använde företaget dessa två bekämpningsmedel i verksamheten. Frågan i HD gällde om gärningen var ringa i förhållande till skyddsintresset, vilket den inte befanns vara. Påföljden blev ett måttligt bötesstraff.

Frågan jag intresserar mig för är dock om denna gärning skulle kunna åtalas som miljöbrott. *Amistar* och *euparen* är enligt produktinformationen märkta med riskfraserna T, N, Xn och Xi respektive T och N, vilket enligt KIFS betyder giftig (T), miljöfarlig (N), hälsoskadlig (Xn) och irriterande

¹²⁶

<http://apps.kemi.se/bkmregoff/InfoPreparat.cfm?PrepID=1564&Prevper=4&sokval=namn>.

¹²⁷ Linköpings TR dom 2005-03-31 i mål nr B 3152-04.

¹²⁸ www.nordiskalkali.se/produkter/sakerhetsblad/gusathionWP_s.pdf.

¹²⁹ Umeå TR dom 200-10-26 i mål nr B 1084-00.

¹³⁰ Lidköpings TR dom 2002-11-06 i mål nr B 912-01.

(Xi).¹³¹ Amistar betecknas dessutom som mycket giftig för vattenlevande organismer och kan medföra skadliga långtidseffekter i miljön. Euparen betecknas som giftigt vid inandning, irriterar ögonen, kan ge allergi vid hudkontakt, mycket giftig för vattenlevande organismer, kan orsaka skadliga effekter i vattenmiljön.¹³² Medlen hade använts olovligen i cirka ett års tid. Sammanlagt 1,6 liter amistar och 1 liter euparen hade släppts ut.

Det råder alltså ingen tvekan om att de ämnen som släppts ut är typiskt sett farliga. Termerna i KIFS skiljer sig en del från termerna som används i propositionen men bekämpningsmedlen borde med ledning av KIFS betraktas som toxiska, varför utrymmet att bedöma faran som ringa är mycket litet. Ett mål som detta skulle alltså kunna falla under miljöbrottsparagrafen.

I ett hovrättsmål och fem tingsrättsmål var det också fråga om utsläpp genom användning av bekämpningsmedel.¹³³ De medel som använts olovligen i de olika målen var bl. a: *Starane 180* (märkt Xn = hälsoskadlig och N = miljöfarlig)¹³⁴, *Roundup* (märkt Xi = irriterande)¹³⁵, *Ariane S* (märkt Xi = irriterande och N = miljöfarlig)¹³⁶, *Express 50* (märkt N = miljöfarlig) och *NufarmMCPA* (märkt Xn = hälsoskadlig)¹³⁷. Dessa bekämpningsmedel innehåller alla komponenter med farliga egenskaper och otillåtna utsläpp av sådana ämnen kommer därmed efter årsskiftet att uppfylla farerequisitet i miljöbrott. I den mån ämnena är toxiska, bioackumulerande eller har svårnedbrytbara egenskaper finns dessutom litet utrymme att bedöma faran som ringa.

Väldigt många mål rör utsläpp i form av *luftföroreningar*: Tretton mål rör utsläpp genom förbränning.¹³⁸ I dessa mål har åtal väckts för eldning av allt från hö, möbler, virke och böcker till plast, plastbåt, bildäck och blandat avfall. Ett hovrättsmål rör överskridna gränsvärden för luftutsläpp: I hovrättsmålet fälldes den tilltalade till ansvar för att ha underlåtit att installera den reningsutrustning man blivit ålagd att installera, och orenad processluft släpptes därmed ut. Med närmare undersökning av vilka ämnen som olovligen släpptes ut, och dess egenskaper, borde ansvar för miljöbrott komma ifråga.¹³⁹

¹³¹ KIFS 2005:5 och 2005:7.

¹³² www.syngenta.se/files/462.4597_Amistar%20%C5%A0kerhet.pdf,
[www.bayer.no/bayer/Internet_Agro_se.nsf/Public/SDB%20juni%202006/\\$file/Euparen+M+50+WG_V2.0_05.2006pdf](http://www.bayer.no/bayer/Internet_Agro_se.nsf/Public/SDB%20juni%202006/$file/Euparen+M+50+WG_V2.0_05.2006pdf).

¹³³ HovR Västra Sverige mål nr B 2510-02, Kalmar TR mål nr B 346-03, Västmanlands TR mål nr B 276-01, Linköping TR mål nr B 3392-01, Helsingborg 2702-01, Visby 715-00.

¹³⁴ www.dowagro.com/se/produkter/starane.htm.

¹³⁵ www.montsano.se/roundup/produktfakta.cfm.

¹³⁶ www.dowagro.com/se/produkter/arianes.htm.

¹³⁷ www.nufarm.com.

¹³⁸ Helsingborg TR mål nr B 2096-05, Östersund TR mål nr B 792-03, Skellefteå TR mål nr B 470-03, Nyköping TR mål nr B 607-02, Örebro TR mål nr B 1934-02, Norrköping TR mål nr B 704-02, Södertälje TR mål nr B 1654-01, Strömstad TR mål nr B 664-01, Enköping TR mål nr B 762-01, Norrtälje TR mål nr B 944-01, Ljungby TR mål nr B 428-01, Västmanlands TR mål nr B 1010-01, Strömsund TR mål nr B 358-00.

¹³⁹ HovR Västra Sverige mål nr B 4605-02

Gödselhantering: Fyra tingsrättsmål rör utsläpp av gödsel¹⁴⁰ genom spridning av stallgödsel, gödseltransport och sen nedbrukning, gödsel nära bostadshus och gödsel nära detaljplanlagt område. Även dessa gärningar borde kunna prövas som miljöbrott.

→Ändringen i farerekvisitet så att en presumtion för fara uppstår vid utsläpp av ämnen som typiskt sett är att anse som farliga, leder till att utsläpp som tidigare inte kunnat lagföras som miljöbrott i framtiden skulle kunna det.

Det är särskilt många luftföroreningar som lagförts som otillåten miljöverksamhet istället för miljöbrott. Detta tror jag beror på att det är mycket svårt att bevisa skadeeffekter av sådana föroreningar, då skador som kan uppstå från luftföroreningar i högre grad än andra föroreningar är långsiktiga och sällan lokala. Farepresumtionen som införs i miljöbrottet kommer sannolikt därför få störst betydelse för utsläpp som medfört eller kunnat medföra skadliga luftföroreningar.

Straffvärdemässigt är det svårt att avgöra om det skulle bli någon skillnad i påföljd vid en annan brottsrubricering, eftersom straffskalorna är desamma i miljöbalkens 29 kapitel 1 § som i dess 3-4 §§, såvida det inte rör sig om grovt miljöbrott. En politisk skillnad skulle en annan brottsrubricering dock medföra, då miljöbalkens huvudbrott betraktas som allvarligare än balkens övriga brott. Klandervärdet är med andra ord större för miljöbrott än för övriga brott mot miljöbalken och detta klandervärde är viktigt särskilt när åtalen rör brott i näringsverksamhet, eftersom företagen är känsliga för allmänhetens uppfattning om dem och har mycket att förlora på att utpekas som miljöbrottslingar.

I avsnitt 4.6 ska jag se om fler gärningar verkligen kan komma att åtalas som miljöbrott eller om de ändrade bestämmelserna om företagsbot istället leder till att färre gärningar kommer att åtalas som miljöbrott. Först ska jag dock titta närmare på vad HD tidigare sagt om straffvärdet för miljöbrott, och uppskatta hur straffvärdet kommer att påverkas av lagändringen.

4.6 Straffvärde

Miljöbrott har aldrig, i en dom som vunnit laga kraft, betecknats som grovt. Nedan citerade mål fördes upp till HD för vägledning om när ett miljöbrott kan vara att beteckna som grovt, eller annars vara av sådan art att frihetsberövande påföljd borde komma ifråga.

NJA 2005 s.263

Den åtalade var lantbrukare och höllde på sin fastighet ut farligt avfall i form av bekämpningsmedel och spillolja på sin fastighet i närheten av en å och tände där eld på avfallet. Mängden avfall var obestämd men ”beaktansvärd” och bland innehållet fanns exempelvis en mycket farlig fenoxisyra som sedan länge är förbjuden i Sverige.

¹⁴⁰ Linköping TR mål nr B4235-02, Katrineholm TR mål nr B52-03, Ystad TR mål nr B458-02, Helsingborg TR mål nr B4022-00.

Tingsrätt och hovrätt var överens om att den åtalade gjort sig skyldig till miljöbrott och att det fanns anledning att se allvarligt på gärningen. De fann dock inte att brottet var att beteckna som grovt. Tingsrätten ansåg att påföljden borde bli fängelse men hovrätten dömde till villkorlig dom och böter.

Frågan som HD hade att besvara var således om brottet var att betrakta som grov eller om brottet annars var av sådan art att det fanns anledning att döma till fängelse. HD ansåg att brottet inte var grovt eftersom det inte kunnat fastställas att gärningen vållat eller kunnat vålla varaktiga skador av stor omfattning eller annars varit särskilt farlig. Straffvärdet bedömdes vara ett par månaders fängelse. Då återstod frågan om brottet skulle betraktas som s.k. artbrott och därför ändå föranleda en fängelsedom. RÅ hade hänvisat till propositionen, där att uppsåtligen hålla ut farliga kemikalier ges som exempel på gärning då fängelse bör komma ifråga även om inte straffvärdet eller den tilltalades tidigare brottslighet föranleder det.¹⁴¹ HD menade att trots denna riktlinje från lagstiftaren, är det frågan om allmänpreventiva hänsyn kan göra sig gällande med särskild styrka som är avgörande för om brottet ska betraktas som artbrott. HD motiverade sitt slutliga ställningstagande så här: *”Uppsåtligt eller grovt vårdslöst handhavande av farliga kemikalier på sådant sätt att allvarliga risker kan uppkomma för omgivningen tillhör utan tvekan de brottstyper som det ter sig särskilt angeläget att motverka. Även andra faktorer - såsom att brott av det slaget kan vara svåra att upptäcka och att fängelsestraff på detta område kan ha större preventiv betydelse än i många andra sammamhang - talar för att det bör finnas en viss presumtion för fängelsestraff. Det anförda ger emellertid inte ens i belysning av det förut berörda motivuttalandet underlag för att betrakta presumtionen som så stark vid denna typ av brott att den gör sig gällande redan i ett fall som det förevarande.”* Gärningen var alltså inte att betrakta som ett artbrott och den tilltalade dömdes till villkorlig dom och dagsböter.

→HD konstaterade alltså att den tilltalade hade hållt ut farliga kemikalier och att det finns ett mycket stort allmänpreventionsintresse för den typen av brottslighet. Alla kraven för artbrott verkar därmed uppfyllda. Varför valde då HD att inte betrakta brottet som ett artbrott? Ordalydelsen ”redan i ett fall som förevarande” ger för handen att gärningen inte anses tillräckligt allvarlig. Varför då inte? Min uppfattning är att det kan ha att göra med att det varit fråga om förbränning och därmed en luftförorening. Farliga ämnen har visserligen förbränts och bildat ännu farligare ämnen, men då föroreningen spridits i luften är det svårt att se några direkta effekter av den. Möjligen hade domslutet blivit annorlunda om den tilltalade istället för att bränna upp kemikalierna hållt ut dem i ett vattendrag där man tydligare kunnat se effekterna i egenskap av döda fiskar, förgiftat dricksvatten eller åtminstone badförbud. Sådana mer abstrakta och långsiktiga miljöskador som ozonhål eller klimatförändring verkar svårare att se allvarligt på. Detta mål illustrerar på ett tydligt sätt att miljöbrottets karaktär som farebrott inte

¹⁴¹ Prop. 1997/98:45 del 1 s.528.

tidigare tagits på allvar. Skulle då den kommande lagstiftningen medföra någon skillnad vid bedömningen av ett mål som detta? I den nya propositionen har adderats medvetet risktagande av allvarligt slag och försumlighet då särskild uppmärksamhet eller skicklighet krävts, till omständigheter som spelar in i bedömningen av om brottet är att anse som grovt. I detta mål skulle det uttalandet knappast leda till en annan bedömning. Nya omständigheter som spelar in i bedömningen av om brottet ska betraktas som artbrott är om brottsligheten lett till ekonomisk vinning eller skador som inte är obetydliga. Dessa omständigheter föreligger inte i målet och brottet skulle därmed sannolikt inte heller enligt bedömning utifrån den kommande lagstiftningen betraktas som artbrott. Utifrån detta rättsfall är det alltså svårt att se att någon förändring i straffvärdet kommer att ske. Det återstår att se om domstolarna kommer att beakta lagstiftarens mening, som uttrycks i propositionen, att miljöbrott bör betraktas med stort allvar och att bötesstraff i många fall inte är tillräckligt för att motsvara brottets straffvärde.

4.7 Företagsbot

Företagsbot ska, som vi sett, utgå om miljöbrott begåtts i verksamheten av behörig företrädare eller person med särskilt ansvar. Om företagsbot kan utgå för brott som begåtts av oaktsamhet och gärningen inte antas leda till strängare påföljd än böter *får inget åtal* ske. Detta betyder alltså att det kommer att bli fler yrkanden om företagsbot och färre åtal. Jag ska nu se vad det kan få för konsekvenser i praktiken.

NJA 2001 s.579

Målet var det första miljöbrottmålet som prövats i HD. En oenig domstol dömde den tilltalade för vållande till miljöstörning. Rätten var dock enig om att yrkandet om företagsbot skulle ogillas. Den tilltalade var verkställande direktör för ett bolag som ägnade sig åt torvförädling. Boende i närheten besvärades av damm och lukt. HD ansåg att olägenheten härrörde från verksamheten, och att den tilltalade av oaktsamhet hade orsakat en betydande olägenhet i miljön genom utsläpp av torvdamm. För detta dömdes den tilltalade till 80 dagsböter. Om yrkandet om företagsbot resonerade rätten så att eftersom en produktionsanläggning fortlöpande måste anpassas till nya förhållanden, får man räkna med vissa problem. När bolaget i det här fallet väl hade trimmat in de nya komponenterna hade resultatet blivit bra och anläggningen synes sedan dess fungera utan anmärkning. Det skulle därför vara *oskäligt* att ålägga företaget företagsbot.

Ogillandegrunden att det skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot har i den nya lydelsen av brottsbalkens 36 kapitel 7 § tagits bort. Istället stadgas nu att företagsbot inte ska åläggas om brottet riktats mot näringsidkaren. Denna grund skulle inte bli aktuell i ett fall som detta. Då brottet begåtts av en företrädare för verksamheten och knappast, även efter lagändringen vid årsskiftet, skulle föranleda annan påföljd än böter, får sedan den 1 juli 2006 åtal inte ske vid situationer som i detta mål. Istället

ska åklagaren enbart föra talan om företagsbot. Ett sådant yrkande skulle, vid bedömning av ett mål som detta enligt den nya lagstiftningen, sannolikt gillas. Anledningen till att *uppenbart oskäligt* togs bort ur företagsbotsparagrafen är att sådana fall istället skulle fångas upp av reglerna om jämkning och eftergift. En möjlig utgång av detta mål, bedömt enligt nu gällande lag, är alltså att ingen skulle ha åtalats, att företagsbot skulle ha ålagts men jämkats eller eftergetts. Sanktionen för brottet skulle alltså kunna utebli eller bli lindrigare än den blev i målet.

→ När företagsbotens belopp räknas ut ska hänsyn tas till straffvärdet för brottet. Om en förskjutning uppåt i straffvärdeskalan för miljöbrott inte kommer att ske kommer därmed sannolikt företagsbot för miljöbrott att sättas lågt. Därtill ska hänsyn tas till bl.a. hur näringsidkaren agerat i efterhand, efter utsläppet, vilket kan leda till att boten jämkas eller efterges. Eftersom inget åtal väcks, kan det därför bli så att inget straff egentligen utgår. Resultatet blir att till skillnad från tidigare, då många fall ogillats, kommer näringsidkare i större utsträckning att åläggas företagsbot. Denna företagsbot kommer dock sannolikt i många fall att jämkas eller efterges. Kvar blir då enbart ett uttryck för klander.

5 Slutsats

5.1 Bevisning

5.1.1 Allmänna slutsatser om lagändringen

Jag har genom rättsfallsstudierna visat att ändringen i föroreningsrekvisitet mest är en förenkling som inte kommer att få någon större betydelse i praktiken. Jag har också visat att ändringen i farerekvisitet, från krav på praktiskt beaktansvärd risk för skada till presumtion för skaderisk baserat på det utsläppta ämnets egenskaper, kommer att bli desto mer betydande. Denna ändring kommer att leda till att föroreningar som det är svårt att koppla till en direkt skada, såsom föroreningar i luften, i mycket högre grad än tidigare kommer att kunna leda till åtal för miljöbrott och fällande dom. Jag har även visat att det förhållande att undantaget för ringa finns kvar gör att det finns risk för att, fortfarande efter lagändringen, en viss del av miljöbrottsåtal kommer att ogillas. Dock inte lika stor andel av åtalen som tidigare och knappt inte alls åtal i vilka de utsläppta ämnena har sådana särskilt farliga egenskaper som nämns i propositionen: toxiska, bioackumulerande eller svårnedbrytbara.

Min uppfattning är således att det kommer bli mindre svårt, men fortfarande svårt att (särskilt i mål som rör utsläpp som inte typiskt sett är farliga) bevisa att utsläpp av ämnen som inte har ovanstående egenskaper medfört en icke ringa hälso- eller miljöfara. Åklagarna kommer alltså att lättare få igenom sina åtal och för domstolarna kommer tillämpningen av lagen att bli enklare.

Den främsta orsaken till ogillande av åtal undet miljöbalkens 29 kapitel 2 § har varit att ingen oaktsamhet visats. Det finns ingen anledning att tro att den kommande lagändringen skulle ändra på det. Den ökade möjligheten att påföra miljöstraffavgift kan dock utgöra en lösning på det problemet vid de mindre allvarliga överträdelser som i och med lagändringen avkriminaliseras.

5.1.2 Farepresumtionen

Fokus kommer att flyttas från de miljöskadliga effekterna till ämnena: i de domar jag gått igenom har de utsläppta ämnenas egenskaper i sig ofta inte varit föremål för diskussion (med undantag av bla polyeten och bitumen). I fortsättningen kommer ämnenas inneboende egenskaper att bli ett större tvistområde, särskilt vid utsläpp av sådana ämnen vars typiska effekter är beroende på omständigheter såsom koncentration och mängd. Kemikalieinspektionens föreskrifter har utformats med fokus på hur ämnen ska hanteras, exempelvis vilken skyddsutrustning som krävs för hantering av ämnen i olika koncentrationer. Att använda denna klassificering som utgångspunkt för straffansvar kan därför bli missvisande. Det framstår som konstigt om utsläpp i en större sjö av exempelvis 10 liter lut i en koncentration om 3%, vilket klassificeras som frätande och därmed medför

presumtion för fara, är straffbart men ett utsläpp i samma sjö av 1 000 liter lut i en koncentration om 1,5%, vilket klassificeras som enbart irriterande, inte är straffbart. Utgångspunkten när ett ämnes typiska farlighet bedöms, måste därför vara det rena ämnets egenskaper. Rimligtvis bör det utsläppta ämnets koncentration vid utsläppet istället spela in vid bedömningen om faran är ringa, sammanvägt med utsläppsmängd och andra faktorer som har med det utsläppta ämnets egenskaper att göra. Frågan uppstår då när ett ämne ska anses utsläppt. Enligt propositionen ska hänsyn tas till förhållandena vid utsläppet. När passeras utsläppspunkten? Då ämnet släpps ut ur en behållare i en fabrikslokal? När det når fabrikslokalens interna reningsverk? När det når det kommunala reningsverket? Först när det kommer ut i naturen? Koncentrationen minskar rimligtvis på vägen och utsläppspunkten får därmed betydelse både för ansvarsbedömning och för straffmätning. Min uppfattning är att utsläppspunkten bör placeras redan vid utsläpp ur behållaren. Även i en fabrikslokal kan ju människors hälsa riskeras.

En annan fråga uppstår när det är fråga om ämnen som typiskt sett ska anses skadliga i vissa miljöer, exempelvis gödsel i känsliga vattendrag. När slår då farepresumtionen in, vid utsläpp direkt i känsliga vattendrag eller vid utsläpp som riskerar att nå känsliga vattendrag? Min uppfattning är att lagstiftningen är utformad så att det krävs att gödsel ska ha nått ett känsligt vattendrag för att farepresumtionen ska slå in. (Naturligtvis kan gödselutsläpp vara straffbara även i andra fall, exempelvis när det finns risk för att det förorenar dricksvatten osv.)

5.2 Sanktioner

5.2.1 Straffvärde

I propositionen saknas ett tillfredsställande uttalande om miljöbrottets straffvärde. Lagstiftaren skriver endast att *"miljöbrott bör betraktas med stort allvar och bötesstraff är i många fall inte är tillräckligt för att motsvara brottets straffvärde."*¹⁴² Detta synes mig alltför vagt för att det ska få någon reell effekt i praktiken. Då vållandebrottet och uppsåtsbrottet blir ett och samma kommer troligtvis straffskalan att anpassas så att skillnaden i straffvärde mellan uppsåtligt brott och oaktsamhetsbrott jämnas ut. Frågan är då om straffen för oaktsamhetsbrott kommer att anpassas till nivån för miljöbrott eller om straffvärdet för miljöbrott kommer att sjunka till nivån för vållandebrott. Förhoppningsvis kommer en förskjutning uppåt i straffskalan ske, men det återstår att se. Sannolikt kommer inga dramatiska förändringar att ske när det gäller straffvärdet. Troligtvis kommer alltså även i fortsättningen nästan aldrig annan påföljd än böter väntas.

¹⁴² Prop 2005/06:182 s.65.

5.2.2 Företagsbot

Jag har visat att företagsbot i fortsättningen kommer att kunna tillämpas i högre grad än tidigare och företrädare för näringsidkare i mycket mindre mån kommer att kunna åtalas för miljöbrott. Detta förändrade företagsbotssystemet sannolikt kommer att leda till att företag i mindre omfattning än tidigare kan se ekonomiska motiv till att begå miljöbrott i verksamheten och dessutom i högre grad föra upp miljöfrågor på dagordningen i företagen. Ett möjligt problem är dock frågan om företagsbot kommer att tas ut till sådana belopp att det verkligen blir kännbart för företagen. Vid beloppets bestämmande ska hänsyn tas till bl.a. brottets straffvärde, som ju är lågt för miljöbrott. Dessutom finns flera grunder för jämkning och eftergift av företagsbot. Det kan därför bli så att ett system som syftar till att göra miljöbrott mer kännbara för näringsidkare, egentligen leder till att verksamheten visserligen belastas med klander, men att både företaget och dess företrädare undgår sanktion.

5.2.3 Miljösanktionsavgift

Det är som nämnts ännu inte klart vilka gärningar som kommer att avkriminaliseras genom ogillas på grund av brister i det subjektiva rekviritet. Troligtvis blir det inga eller mycket små avkriminaliseringar av gärningar som tidigare kunnat åtalas som miljöbrott eller vållande till miljöstörning. Avsikten med avkriminaliseringen är att straffansvar endast ska kunna riktas mot den ”riktiga” miljöbrottsligheten och inte mot bagatellartade överträdelser. Trots att förändringarna i miljösanktionsavgiftssystemet inte direkt kommer att påverka ansvaret för miljöbrott, kommer det avlasta miljöåklagarna från åtal under andra paragrafer och därmed förhoppningsvis leda till ökad satsning på miljöbrottsåtal.

Nämnas bör dock att det ligger ett praktiskt problem i det förändrade miljösanktionsavgiftssystemet, frågan är om överträdelserna kommer att upptäckas och miljösanktionsavgift verkligen påföras i de situationer där åtal tidigare skulle ha skett? Har tillsynsmyndigheterna möjlighet att ta sig an de utökade fallen av överträdelser som ska leda till miljösanktionsavgift?

5.3 Avslutande ord

Avslutningsvis konstaterar jag att min uppfattning av ändringen i miljöbrottsparagrafen är en ändring i positiv riktning, som gör lagen mer förutsägbar, lättare att tillämpa och kommer att leda till en mer enhetlig tillämpning. Ändringen kommer att innebära att en större andel av miljöbrottsåtalen leder till fällande domar, och kanske i förlängningen att fler anmälda miljöbrott leder till åtal. Miljöbrott i näringsverksamhet kommer i större utsträckning leda till klander för verksamheten i fråga. Ett problem som kvarstår är dock frågan om straffvärde. Ingenting i den nya lagtexten föranleder en förändring i straffvärdet för miljöbrott och

uttalanden i förarbetena angående straffvärdet är mycket vaga. Miljöbrottet kommer alltså även efter ändringens ikraftträdande vid årsskiftet 2007 att i praktiken vara ett bötesbrott och därför inte framstå som ett särskilt allvarligt brott.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Diesen C, *Bevisprövning i brottmål*, Norstedts juridik, Stockholm 1994.

Ekelöf P O, *Rättegång IV*, 6:e upplagan, Norstedts juridik, Göteborg 1992.

Jareborg N, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus förlag, Göteborg 1992.

Karlmark S, *Miljörätt ur straffrättsligt perspektiv*, 1:a upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 1996.

Karlmark S, *Miljörätt ur straffrättsligt perspektiv*, 2:a upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 1999.

Lindblom P H, *Miljöprocess Del II*, Iustus förlag, Stockholm 2002.

Lindell B, *Sakfrågor och rättsfrågor. En studie av gränser, skillnader och förhållanden mellan faktum och rätt*, Iustus förlag, Uppsala 1987.

Rubenson S, *Miljöbalken. Den nya miljörätten*, 3:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 2002.

Stening A, *Bevisvärde*, Uppsala 1975.

Sterzel G, *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, 3:e upplagan, Jure förlag AB, Stockholm 2005.

Strahl I, *Allmän straffrätt i vad angår brotten*, PA Norstedts och söners förlag, Lund 1976.

Wennberg S, *Introduktion till straffrätten*, 7:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 2005.

Westerlund S, *Miljörättsliga grundfrågor 2.0, ?*

Artiklar

Karlmark S, *Är miljöbalkens straffbestämmelser ändamålsenliga?*, Juridisk tidskrift nr 1 2004/05 s.230.

Träskman P O, *Förbudet mot dubbelbestraffning och skillnaden mellan brottslig gärning och brott*, Juridisk tidskrift nr 4 2004/05 s.862.

Wennberg S, *Är kriminalisering en relevant metod för den kommersiella rättens efterlevnad?*, Juridisk tidskrift nr 3 2003/04 s.599.

Offentligt tryck

Prop. 2005/06:182 Miljöbalkens sanktionssystem, m.m.

Prop. 2005/06:59 Företagsbot.

Prop. 1997/98:45 Miljöbalk.

Prop. 1994/95:30 Återkallelse av vissa propositioner

Prop. 1994/95:10 Miljöbalk

Prop 1985/86:23 Företagsbot

Prop. 1980/81:108 Ändring i Brottsbalken

SOU 2004:37 Miljöbalkens sanktionssystem och hänsynsregler,
Delbetänkande av miljöalkskommittén.

SOU 2002:50 MB under utveckling – ett principbetänkande.

SOU 1997:127 Straffansvar för juridiska personer.

Dir 1995:95 Företagsbotsutredningen

Dir 1989:32

Ju1997/3660/L5 Sammanställning av remissyttranden till
företagsbotsutredningen

Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/35/EG av den 7 september
2005 om föroreningar förorsakade av fartyg och införandet av sanktioner för
överträdelser, EUT L 255, 30.9.2005, s. 11.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober
2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på
vattenpolitikens område.

Kemikalieinspektionens föreskrifter (2005:7) om klassificering och
märkning av kemiska produkter

Kemikalieinspektionens föreskrifter (2005:5) med EG-harmoniserande
bindande klassificering och märkning (klassificeringslistan)

Opublicerat material

Karlmark S, Domsregister 2006-03-31, register över domar under
miljöbalkens straffbestämmelser

Frost K och Jönsson M, *Användning och lagring av avloppsslam och
gödsel i närheten av vattendrag - En studie av de negativa effekterna*, Lunds
Universitet 2005

Molander F och Stern J, *Utvärdering av föreslagna ändringar av miljöbalkens straffbestämmelser –miljöbrott*, Praktikarbete i miljöstraffrätt, VT 2006

Skagerö A, *Är vi bra på miljöbrott? –En snabbanalys*, Brottsförebyggande rådet, 2006

Databaser

Regelbanken, version 20.1, Prevent Stockholm 2006.

Webadresser

www.bayer.no	2006-10-20
www.dowagro.com	2006-10-20
www.montsano.se	2006-10-20
www.nordiskalkali.se	2006-10-20
www.nufarm.com	2006-10-20
www.syngenta.se	2006-10-20
http://apps.kemi.se	2006-10-20

Muntlig källa

Stefan Karlmark	2006-09-23
-----------------	------------

Rättsfallsförteckning

HD mål nr B4929-04
NJA 2005 s. 263
NJA 2004 s. 840
NJA 2004 s.552
NJA 2003 s. 659
NJA 2001 s. 579
NJA 1999 s. 87
NJA 1959 s. 254
HD mål nr. B 4238-00

Göta Hovrätt dom 2006-02-23 i mål nr B 1930-05
Hovrätten för Skåne och Blekinge dom 2004-10-14 i mål nr B 1659-03
Hovrätten för Nedre Norrland dom 2004-05-24 i mål nr B 1237 -02
Hovrätten Västra Sverige mål nr B 2510-02
Hovrätten för Västra Sverige mål nr B 4605-02
Svea Hovrätt dom 2002-06-20 i mål B 7475-01
Hovrätten för Nedre Norrland mål nr. B20-99
RH 1999:85

Helsingborg TR dom 2005-11-15 i mål nr B 2096-05
Örebro tingsrätt dom 2005-06-22 i mål nr B 738-05
Norrköpings TR dom 2005-05-31 i mål nr B 3585-04
Värmland TR dom 2005-04-26 i mål nr B 2041-05
Linköpings TR dom 2005-03-31 i mål nr B 3152-04.
Linköping TR dom 2004-02-24 i mål nr B4235-02
Växjö TR dom 2003-10-21 i mål nr B1972-02
Sundsvall TR dom 2003-09-26 i mål nr. B140-03
Östersund TR dom 2003-09-11 i mål nr B 792-03
Katrineholm TR dom 2003-09-10 i mål nr B52-03
Ångermanland TR mål nr. 2003-07-07 i mål nr B1561-02
Skellefteå TR dom 2003-06-27 i mål nr B 470-03
Kalmar TR dom 2003-06-05 i mål nr B 346-03
Helsingborgs TR dom 2003-05-19 i mål nr B 61-01
Eskilstuna TR dom 2003-03-03 i mål nr. B 489-00
Nyköping TR dom 2003-01-28 i mål nr B 607-02
Örebro TR dom 2002-11-06 i mål nr B 1934-02
Ystad TR dom 2002-09-10 i mål nr B458-02
Norrköping TR dom 2002-05-13 i mål nr B 704-02
Södertälje TR dom 2002-03-06 i mål nr B 1654-01
Strömstad TR dom 2002-02-13 i mål nr B 664-01
Västmanlands TR dom 2002-02-06 i mål nr B 276-01
Enköping TR dom 2001-11-30 i mål nr. B 322-00
Linköping TR dom 2001-11-27 i mål nr B 3392-01
Enköping TR dom 2001-11-16 i mål nr B 762-01
HelsingborgTR dom 2001-11-15 i mål nr B 2702-01

Norrtälje TR dom 2001-11-07 i mål nr B 944-01
Lidköpings TR dom 2002-11-06 i mål nr B 912-01
Ljungby TR dom 2001-11-01 i mål nr B 428-01
Umeå TR dom 2001-10-26 i mål nr B 1084-00
Västmanlands TR dom 2001-10-10 i mål nr B 1010-01
Västmanland TR dom 2001-09-27 i mål nr B 2786-01
Helsingborg TR dom 2001-03-14 i mål nr B4022-00
Visby TR dom 2001-02-28 i mål nr B 715-00
Strömsund TR dom 2000-08-23 i mål nr B 358-00
Strömstad TR dom 1994-03-30 i mål nr. B 180-92